

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Som det står skrivet

Om pentekostalt bibelbruk i ljuset av Paulinsk tolkningsmetodik

As it is Written
About the Pentecostal Use of the Bible
in the Light of Paul's Interpretation Methodology

Andreas Wessman

Termin: VT - 17
Kurs: RKT 145
Nivå: Kandidat
Handledare: Gunnar Samuelsson

Abstract

The purpose of this essay is to investigate the early Pentecostal movements use of the Bible. A bearing theory for this study is that, since the early Pentecostals rejected the academy and contemporary theology and “only” read the bible an interpretation methodology was formed that was close to Jewish textual understanding.

Previous research has shown that the Pentecostal movements predominant role model of Bible usage was Luke. In particular, the Acts became the book of the Bible that served as a model for the early Pentecostal movement. But, the Acts are narrative by nature and it is difficult to shape theology from that kind of text. Therefore, I have investigated to what extent Paul has been a role model for the Bible-use of the early Pentecostal movement. My question is: Has Paul served as a model for the Bible use of the early Pentecostal movement and, if so, in what way? My method has been the comparative study. I have compared Paul’s use of the Bible with how the early Pentecostals used and understood the Bible.

To get a clearer picture of Paul, I first studied some examples of the Jewish exegetics that were contemporary with him and then I have chosen five Bible texts in which Paul interprets or references Old Testament scriptures. The next step has been to make a comparison of how Paul handles the Scripture in these examples with how the early Pentecostals used the Bible.

The study has shown that both the early Pentecostal movement and Paul... 1: ... had their obvious starting point in its respective sacred Scriptures. 2: ... had confidence in both the immediate and the hidden meaning of the text. The text contained several meanings that could be revealed to the reader. By believing so, old texts were given new content. 3: ... were restorational in the sense that something new was created with models found in their respective holy texts. 4: ... were trans-historical in the sense that they considered themselves standing in direct coherence with the Biblical texts and the story in it. 5: ... did theological reassessments because of experiences they had made.

My conclusion is that when we study how early Pentecostals used their Bible we can detect traces of Paul. Therefore, we can assume that Paul has, to a certain extent, served as a role model for the Bible interpretation methodology of the early Pentecostal movement.

Keywords: Pentecostalism, Hermeneutics, Paul, Judaism.

Innehållsförteckning

1. Inledning	Sid. 1
2. Syfte	Sid. 5
3. Frågeställning	Sid. 5
4. Arbetsmetod	Sid. 5
5. Litteratur och tidigare forskning	Sid. 7
6. Pingströrelsens bibelsyn och bibelbruk	Sid. 9
6.1 Historia	Sid. 9
6.2 Biblicism	Sid. 11
6.3 Fundamentalism	Sid. 14
6.4 Bibelbruk	Sid. 15
6.4.1 Restaurationalism	Sid. 16
6.4.2 Erfarenheten	Sid. 17
6.4.3 Transhistoricism	Sid. 20
6.5 Sammanfattning	Sid. 21
7. Judisk exegetik samtida med Paulus	Sid. 22
7.1 Sammanfattning	Sid. 28
8. Bearbetning, diskussion och analys	Sid. 29
8.1 Romarbrevet 3:10-18	Sid. 30
8.2 Romarbrevet 4:9a-11	Sid. 33
8.3 Romarbrevet 10:4-8	Sid. 34
8.4 Galaterbrevet 4:21-31	Sid. 36
8.5 Romarbrevet 16:25-27	Sid. 37
8.6 Biblicism	Sid. 41
8.7 Fundamentalism	Sid. 41
8.8 Bibelbruk	Sid. 43
8.8.1 Restorationism	Sid. 45
8.8.2 Erfarenheten	Sid. 46
8.8.3 Transhistoricism	Sid. 47
8.9 Sammanfattning	Sid. 47
10. Slutsats	Sid. 49
Litteraturförteckning	Sid. 54

1. Inledning

Ingen bibelsyn uppstår utan kontext. Kunskap bygger på kunskap och varje generation bygger vidare på det som dess föregångare har byggt. Vilka rötter har den globala pingströrelsens förståelse av bibeln? Den tidiga pingströrelsen tog avstånd från den akademiska teologin och få böcker lästes bredvid bibeln.¹ Självklart var man inte utan rötter och isolerad från samtida influenser men en sådan hållning måste på något sätt ha påverkat det bibelbruk som blev kännetecknande för den tidiga pingströrelsen.

Jag är uppväxt i pingströrelsen och verkar i dag som pastor. I min yrkesroll har jag mött en mångfald när det gäller förståelsen av och tillämpningen av bibeltexterna. Ibland stöter jag på en närmast rigid bokstavstro där Guds ord tolkas bokstavligt och noga och andra gånger uppfattar jag en frimodighet när det gäller att tillskriva bibliska texter ett annat innehåll än det som kan uppfattas vara den ursprungliga innebörden. Man skulle i dessa fall kunna beskriva den pentekostala bibelsynen närmast liberal i hänseende till det man uppfattar vara textens ursprungliga betydelse. Visst har det funnits ett intresse av den ursprungliga kommunikationen mellan författare och mottagare, men minst lika intressant har det varit att försöka ta reda på vad texten säger till mig personligen, i min situation i min tid eller kollektivt till församlingen i nutiden. I den processen har vi ibland hamnat ganska långt från textens ursprungliga betydelse.

Detta mångfacetterade bibelbruk är ett drag som jag också tycker mig se hos Paulus. Å ena sidan gör han systematiska och långa utläggningar av skrifterna, exempelvis Romarbrevet 4 där Abraham får stå som exempel för den rättfärdighet som kommer av tro. Men i samma brev drar han sig inte för att sätt sätta samman skriftställen ur olika bibelböcker på ett sådant sätt att de understryker det Paulus vill säga.² Han kan också fylla gammaltestamentliga sammanhang med till synes nytt innehåll.³

Detta är tendenser jag tycker mig ha sett i mitt eget sammanhang; också pingströrelsens bibelbruk har varit mångsidigt. Det systematiska bibelstudiet har varit en omistlig del av vår tradition men vi har samtidigt haft ganska lätt för att, likt Paulus, fylla gamla bibelverser med till synes nytt innehåll. Jag kommer att studera denna typ av bibelbruk närmare lite senare. Mycket kortfattat skulle man kunna beskriva det pentekostala bibelbruket som erfarenhetsbaserat. Pingströrelsens bibellärare ägnade sig förvisso åt kommunikationen

---

¹ Warrington, Keith *Pentecostal Theology, A Theology of Encounter*. London and New York: T&T Clark 2008, s. 181.

² Romarbrevet 3:10-18. Detta är strofer tagna från minst fyra olika psaltarsalmer samt några versar från Jesaja 59.

³ Romarbrevet 10:6-8, där Paulus ersätter Mose lag med Kristus när han refererar till 5 Moseboken 30:12-14.

mellan författaren och den ursprungliga läsaren men lika viktigt var det att försöka ta reda på vad man uppfattade vara Guds till tal till samtiden, både personligt och kollektivt. I den processen hände det att man bortsåg från textens ursprungliga betydelse. Bruket av mannakorn är ett exempel på detta. Ett kärl fyllt med små lappar med bibelversar kunde stå framme på köksbordet och lite nu och då drog man en lapp för att läsa versen. Ibland uppfattade man det endast som ett uppmuntrande ord på vägen, men ibland så tog man också till sig bibelordet som ett gudomligt tilltal in i en personlig situation. På så sätt uppfattades en antik text, tagen ur sitt sammanhang, som ett gudomligt tilltal in i en helt annan situation än den ursprungliga. Guds ord hanterades på sätt som en dynamisk text. Det hade en historisk innebörd samtidigt som det var Guds tidlösa tilltal till hela mänskligheten i alla tider.

En annan dygd i pingströrelsen har sina rötter hos Martin Luther. *Skriften allena* har ekat från reformatorn till vår egen tid. Pingstvännerna har inte så tydligt refererat till Luther i sin teologi, men kopplingen har ändå varit tydlig. När de har ställts inför ett problem eller en utmaning har pingstvännerna frågat sig: Vad står det i skriften? Jag kommer att ge exempel på detta längre fram. Pingstvännerna har alltså haft bibeln som huvudsaklig källa till information. De första pingstvännerna kom till stor del från andra etablerade samfund och man var påverkade av olika tolkningstraditioner. Även om man ofta befann sig i konflikt med dessa så bar man med sig ett teologiskt arv in i sin nya rörelse. Trots detta tolkningsmetodiska arv så uppfattades bibeln vara den absoluta och enda auktoriteten.

Mycket förenklat skulle man kunna säga att Pingströrelsen har nedvärderat formell utbildning till förmån för Andens utrustning. Orsakerna till detta har varit flera. I Sverige så spelade Lewi Pethrus egna erfarenheter in. På baptisternas utbildningsanstalt, Betelseminariet, läste han Viktor Rydbergs *Bibels lära om Kristus*. En bok som speglade den samtida akademiska teologin och som bland annat tog avstånd från Jesu gudom. Rydbergs tankar påverkade den unge Pethrus som tog avstånd ifrån väckelserörelsernas ”syndakatalog” och radikalitet.⁴ Den här erfarenheten skapade en föreställning om att akademisk teologi kunde föra människor bort från tron.

En annan bärande tanke hos Pethrus var att utbildningsinstanserna i allt för hög utsträckning likformade predikanterna och därigenom underminerade mångfald och originalitet.⁵

---

⁴ Hela den här brottningskampen finns beskriven Lewi Pethrus memoarer *Medan du stjärnorna räknar*, s. 61.

⁵ Denna invändning samt mycket annat intressant att läsa i ämnet finns i Lewi Pethrus bok *Predikanten och hans utbildning* fr. 1929. Argumentet mot att stöpa predikanterna i samma form finns på s. 22.

En tredje orsak var brytningen med de etablerade samfundet vilka uppfattades som stela och andligt uttorkade vilket man delvis beskyllde de formella teologiska utbildningarna för. Ytterligare en grogrund för den avvisande attityden gentemot akademiska studier var att pingströrelsen i början var en utpräglad arbetarrörelse för vilken högre utbildning vare sig varit ekonomiskt möjlig eller eftersträvansvärd.

Pingströrelsen har varit en utpräglad lekmanarörelse. Vem som helst, med rätt utrustning och förtroende, har kunnat betjäna församlingen som pastor, ledare eller missionär. Gud är den som kallar och utrustar, inte de olika utbildningsinstituten. Denna syn har förändrats först de under de sista trettio åren. Pingströrelsen värnar fortfarande, lekmannaskapet, kallelsen och andens utrustning, men den formella utbildningen ses alltmer som ett nödvändigt och viktigt komplement.

Om denna analys stämmer är det alltså bibeln som lärt pingstvännerna att läsa bibeln.⁶ De största förebilderna i exegetik och bibelbruk har man funnit bland de nytestamentliga författarna.

Jag har i den här uppsatsen valt att använda ord som bibelbruk och bibelsyn framför begreppet hermeneutik. Detta eftersom den tidiga pingströrelsens inte i så hög utsträckning uppfattade sig tolka texten i hermeneutisk bemärkelse. Läs som det står, gör som det står och du får det som står, är ett uttryck som tydliggör den tidiga pingströrelsens förståelse av bibeln. Det fanns en absolut sanning i texterna och den skulle mejslas fram genom idoga studier av bibeln och endast bibeln. Dessutom lästes bibeln tillsammans med Anden som man ansåg uppenbara dessa sanningar för läsaren. Som jag senare ska visa kom denna hållning att leda till komplikationer avseende samstämmigheten i rörelsen om vilka dessa sanningar var. Jag använder begreppet bibelbruk nästa synonymt med yttrycket bibelsyn vilket kan verka förvirrande, men för den tidiga pingströrelsen låg dessa uttryck nära varandra.⁷ Hur man såg på bibeln påverkade hur man använde den.

Den moderna pingströrelsen är nu drygt 100 år gammal och under en sådan lång tid har det formats något som skulle kunna beskrivas som en pentekostal hermeneutik.

Eftersom Paulus var en skriftlärdd farisé var han mycket välutbildad och han använde sig av den utbildningen när han tolkade skrifterna. Här anar jag en paradox. De tidiga pingstvännerna var i hög utsträckning motståndare till formell utbildning samtidigt som en av författarna till den bibel som de värderade så högt var synnerligen välutbildad enligt sin

---

⁶ Se sid. nio där jag presenterar Alvarssons idé detta fokus på *sola scriptura* ledde till att pingstvännerna kom att anamma en hermeneutik som påminde om den som präglade de som skrivit texterna. Han menar att den tidiga pentekostala tolkningsmetodiken liknade en hebreiska epistemologi.

⁷ Josefsson, Ulrik, *Liv och över nog, Den tidiga pingströrelsens spiritualitet*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag 2005, s. 173.

tid och tradition. Hans utbildning blev ett verktyg för honom när han blev tvungen att omvärdera sin förståelse av de judiska heliga texterna. Det är tydligt att Paulus använde sig av sin utbildning i exegetik när han omtolkade texterna.

Jag tvivlar alltså på att de tidiga pingstvännerna skulle känna sig bekväma med begreppet hermeneutik. Man ansåg troligtvis inte att man tolkade skrifterna. Man uppfattade att man läste det som stod skrivet, man gjorde det som stod skrivet och man påstod sig få uppleva det som stod skrivet.⁸ Men hur är det idag? Har det på hundra år formats något som skulle kunna beskrivas som en pentekostal hermeneutik?

Gordon D. Fee definierar hermeneutik som uppdraget att applicera de bibliska texterna, både teologiskt och praktiskt, på kyrkans och individens liv.⁹ Jag tycker att den definitionen i stor utsträckning liknar det jag menar när jag använder ordet bibelbruk i min studie. En annan intressant iakttagelse hos Fee är att han anser att hermeneutiken är nödvändig för att hitta en koherens mellan skriften och den pågående erfarenheten av Anden i kyrkan.¹⁰ Detta skulle kunna liknas vid det sätt som hermeneutiken ibland används för att skapa samstämmighet mellan skriften och andra områden.

Archer föreslår en trefaldig dialog som en gångbar pentekostal hermeneutisk strategi. De tre parterna i den dialogen är läsaren i gemenskap men andra, den narrativa världen i texten och Andens ledning under läsningen. Dessa tre storheter förhandlar tillsammans fram textens mening.¹¹

Enligt min mening erbjuder inte Archer eller Fee en hållbar hermeneutisk strategi för att hantera de spänningar som finns mellan bibeln och samhället.

Personligen tycker jag att det narrativa förhållningssättet är en framkomlig väg för att förstå den pentekostal hermeneutiken. Som jag senare ska redovisa har Apostlagärningarnas berättelse varit en avgörande inspiration för pingstvännernas tolkning av bibeltexterna. Också den egna berättelsen varit vägledande. Det personliga vittnesbördet har varit ett viktigt inslag i den pentekostala spritualiteten. Det Anden gjorde i individens liv blev det fönster genom vilket man försökte tolka texten. Upplevelsen kopplade samman bibelns berättelser med den egna. Här kan man också koppla in samtidens berättelse. Varje tid har sina berättelser och sina upplevelser och bibelns detaljfattiga berättarteknik möjliggör för varje tid att ta till sig berättelserna och göra dem till sina.

---

⁸ Josefsson 2005, s.173.

⁹ Fee, Gordon D. *Gospel and Spirit, Issues in New Testament Hermeneutics*. Grand Rapids: Baker Academic 1991, Author's Preface iv.

¹⁰ Fee 1991, s. 104.

¹¹ Archer, Kenneth J. *A Pentecostal Hermeneutic, Spirit, Scripture and Community*. Cleveland: CPT Press 2009, s. 260.

2. Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka var pingströrelsens bibelsyn har sina rötter. Pingströrelsen är sprungen ur 1800 talets väckelserörelser. Man tog med sig många ideologiska och teologiska övertygelser från olika samtida evangelikala samfund. Men kan det vara så att man skapade ett eget nytt bidrag in i de kristna tolkningstraditionerna? Tidigare forskning pekar på att det framför allt var Lukas och Apostlagärningarna som påverkade de tidiga pingstvännernas bibelbruk.¹² Men hur påverkad var den tidiga pingströrelsen av Paulus? Berättelser om tungotal, det karismatiska livet och kyrkans konstruktion fann man i Apostlagärningarna. Men Lukas skrifter är snarare narrativa i sin form än ideologiska och teologiska. Dayton upplyser oss om utmaningarna med att bygga teologi på narrativ text.

But to turn from the Pauline texts to the Lukan ones is to shift from one genre to another, from didactic to narrative material. Narrative texts are notoriously difficult to interpret theologically¹³

De skrifter som tillskrivs Paulus är mer ideologiska och teologiska till sin karaktär och jag vill därför utforska i vilken utsträckning Paulus också har varit en källa till inspiration och ett föredöme för den tidiga pingströrelsen.

3. Frågeställning

Det vill jag bearbeta i denna uppsats är det pentekostala bibelbrukets rötter. Min frågeställning lyder: Har Paulus fungerat som en förebild för den tidiga pingströrelsens bibelbruk, och i sådant fall på vilket sätt?

4. Arbetsmetod

Jag kommer att arbeta komparativt. Jag ska först undersöka det pentekostala bibelbruket för att sedan studera Paulus begreppsvärld och den med honom samtida judiska exegetiken. Sedan följer en bearbetande komparativ del i vilken jag först analyserar några Paulinska GT-citat för att undersöka hur han använder sig av skriften. Efter varje textbearbetning följer en kortare komparativ kommentar för att se om man i respektive text kan finna likheter med det tidiga pentekostala bibelbruket. Jag fortsätter den bearbetande delen med en översiktlig

---

¹² Bland annat Walter Hollenweger menar i sin bok *The Pentecostals* att Apostlagärningarna var normativ när pingstvännerna formade sin teologi om församlingen och den enskildes liv. (se Hollenweger 1972, s 321, 434). Donald W. Dayton menar också att de tidiga Pingstvännerna läste Nya testamentet genom Lukas glasögon. (se Dayton 1987, s. 23).

¹³ Dayton Donald W. *Theological Roots of Pentecostalism*. Grand Rapids: Baker Academic 1987, s. 23.

komparativ analys av paulinskt och pentekostalt bibelbruk. Jag kommer att analysera bibelbruket i den tidiga pingströrelsen och primärt fokusera på genombrottsåren och det första expansiva skeendet, cirka år 1906-1925

Jag begränsar min komparativa analys till att se hur de olika tolkningsmetoderna förhåller sig till varandra. Jag vill undersöka hur den tidiga pingströrelsen respektive Paulus förhåller sig till och brukar texten. Jag kommer att undersöka om det finns likheter eller skillnader i hur texterna behandlas. Man bör naturligtvis ställa sig frågan om det komparativa studiet är ett bra sätt att angripa frågan? Går det att över huvudet taget jämföra två så vitt skilda saker som Paulus och pingströrelsen? Jag tror inte att det går att göra en alltför detaljerad komparativ analys av exempelvis texter skrivna av Paulus respektive pingstvännen varför jag i mesta möjliga mån avhållit mig från den typen av studier. Det stora avståndet mellan de två objekten, både gällande tid, kultur och begreppsvärld skulle utgöra en alltför stor utmaning för den här uppsatsens omfång. Samtidigt så finns det spår i den judeokristna historien som sträcker sig över stora tidsspann och genom många olika kulturer. Den kristna kyrkan har funnits i tvåtusen år och dess rötter finns i den ännu äldre judendomen. Detta faktum gör att jag har vågat närma mig frågan ur ett komparativt perspektiv. Den kristna kyrkan har inte varit kulturkonserver utan har haft en enorm förmåga att anpassa sig till olika kulturer i olika tider. Trots denna mångfald i uttryck har en viss teologisk och exegetisk kontinuitet bevarats genom historien. Det är denna röda tråd och koherens som gjort att jag anser att det är fruktbart att närma sig frågan genom komparativa studier. Detta är en omfattande uppgift och inom ramen för den här uppsatsens omfång kan jag bara bearbeta en liten del av Paulus bibelbruk och studera hur den tidiga pingströrelsen eventuellt har tagit intryck av hans hanterande av skriften i dessa av mig utvalda skriftställen.

Textmassan i de skrifter som tillskrivs Paulus är omfattande och man skulle kunna hävda att vad man än letar efter där så hittar man det. Urvalet av texter har varit begränsat och på grund av detta kan de inte anses vara representativa för huvudfåran av Paulus bibelbruk. Intentionen med den här uppsatsen är inte att teckna en fullständig bild av hur Paulus använde bibeln.

Min metod innefattar inte att studera Paulus som person eller vilken sorts teologi han formade. Jag kommer inte heller att ägna mig åt kulturanthropologiska jämförande studier. I min bearbetning av bibliska texter har jag närmat mig texterna utifrån ett historisk-kritiskt perspektiv. Samtidigt är det inte uppsatsens primära syfte att lyfta frågor om bibeltextens ursprung och autenticitet. Jag har därför i någon mening också hanterat bibeltexterna utifrån deras egna anspråk.

5. Litteratur och tidigare forskning:

Gällande forskning om Judisk hermeneutik samtida med Paulus har det skrivits mycket.

Mina huvudsakliga sekundärlitteratur i det området är

- Gunter Stemberger, /H.L Strack, *Introduction to the Talmud and Midrash*.
- Richard N, Longenecker, *Biblical Exegesis in the Apostolic Period*.
- David Instone Brewer, *Techniques and Assumptions in Jewish Exegesis before 70 CE*.
- Jacob Neusner, *From Testament to Torah – An introduction to judaism in its Formative Age*.
- J.P Sanders *Paul and Palestinian Judaism*.

Stemberger/Strack tecknar en bild av den rabbiniska judendomen som i och med templets förstörelse år 70 fick en ny självförståelse. Boken beskriver den rabbiniska traditionen, både den skrivna och den muntliga, och ger en god inblick i Talmud och Midrash. Longeneckers bok beskriver hur den med nya testamentet samtida judiska exegetiken har influerat nya testamentets författare. Instone-Brewer tar oss vidare in i den judiska exegetiken genom att ingående beskriva de skriftlärdas bibelsyn. Han tecknar också en bild av andra judiska tolkningstraditioner som var samtida med de skriftlärda (primärt Qumran, Filon av Alexandria, samt Josefus) och hur dessa kontrasterar gentemot varandra. Neusner beskriver hur olika kriser i den judiska historien har mejslat fram det som skulle kunna beskrivas som en normativ judendom. J.P Sander är en av de första som förespråkade att man borde läsa och försöka förstå Paulus utifrån hans judiska rötter. Han arbetar också komparativt och jämför judisk litteratur från åren 200 f. Kr. till 200 e. Kr. med Paulus teologi.

När det gäller forskning som berör pentekostal historia och bibelsyn har det också skrivits mycket och jag har jag gjort följande urval:

- Gaston Espinosa, *William J. Seymour and the Origins of Global Pentecostalism*.
- Ulrik Josefsson, *Liv och över nog. Den tidiga pingströrelsens spiritualitet*.
- Grant Wacker, *Heaven Below, Early Pentecostals and American Culture*.
- Nils Bloch-Hoell, *The Pentecostal Movement*.
- Cecil M Robeck, *The Azusa Street, Mission & Revival*.
- Walter Hollenweger, *The Pentecostals*.
- Donlad W. Dayton, *Theological Roots of Pentecostalism*.

Espinosas bok är egentligen ett långt försvarstal för att William J Seymours verksamhet på Azusa Street var den moderna pingstväckelsens födelseplats. Han publicerar dessutom en mängd brev och artiklar från rörelsens första år som ger en intressant inblick i händelser, utveckling och konflikter. Robeck bekräftar Espinosas bild av rörelsens ursprung men hans

beskrivning är i högre utsträckning belyst ur det samtida samhällets perspektiv. Josefsson beskriver den svenska pingströrelsens spiritualitet mellan åren 1913-1921 så som han finner den beskriven i pingströrelsens egen tidskrift *Evangelie härold*. Wacker ger en ingående bild av den amerikanska pingströrelsen mellan åren 1900-1925. Hallonweger betraktas som en auktoritet och pionjär gällande forskning om de pentekostala rörelserna. Hans bok *The Pentecostals* kom redan 1969 och är ett ambitiöst verk som både beskriver pingströrelsens frammarsch över hela världen samt tecknar en gedigen översikt gällande dogmatik och praxis. Bloch–Hoells bok är ännu äldre (den gavs ut redan 1958 på norska) och har samma ambition som Hallonweger om än i lite mindre omfattning. Dayton gör en intressant analys av de rörelser som inspirerade pingstvännerna och de större samfundet som kom att bana väg för den nya karismatiska pingströrelsen

När det gäller pingströrelsens bibelbruk och bibelsyn har jag valt följande litteratur:

- Gordon D Fee, *Gospel and Spirit. Issues in New Testament Hermeneutics*.
- Kenneth J Archer, *A Pentecostal Hermeneutic, Spirit, Scripture and Community*.
- Keith Warrington *Pentecostal Theology*.

Utöver dessa har jag valt *I ljuset av återkomsten* där en rad svenska pingstvännar på ett mer eller mindre akademiskt sätt beskriver pentekostalismen ur olika perspektiv. Redaktörer för denna bok är Jan-Åke Alvarsson och Martin Boström. Fees bok är en uppsatssamling som på ett brett sätt belyser olika aspekter av pentekostalt bibelbruk. Han diskuterar också hermeneutik ur ett pentekostalt perspektiv. Archer beskriver den tidiga pingströrelsens hermeneutik och ger sedan ett förslag till en samtida strategi för densamma. Archers bok är mer av en samtida beskrivning av aktuell pentekostal teologi ur olika synvinklar och hans ambition är att teckna en global bild av pentekostal teologi. Det bör också nämnas att de böcker som beskriver pingströrelsens historia gett viktiga bidrag till beskrivningen av den tidiga pingströrelsens bibelbruk.

Jag väljer att använda mig av teologer och författare som själva är pingstvännar eller står pingströrelsen nära. Eftersom jag vill undersöka pingströrelsens självförståelse samt hur de brukade bibliska texter är det för min studie naturligt med ett inifrånperspektiv. De valda författarna representerar också en slags bred mittfåra. Det finns naturligtvis flera olika former av pentekostal teologi men jag har valt att undvika exempelvis de teologer som beskriver sig själva som ”*Oneness Pentecostals*” eller andra mer sällsynta former av

pentekostalism.¹⁴ Jag väljer att presentera denna forskning i kapitlen om pentekostalt bibelbruk och Judisk exegetik samtida med Paulus

Gällande komparativa studier mellan Paulinskt exegetik och pentekostalt bibelbruk har jag inte hittat några artiklar eller avhandlingar. Däremot finns det, som jag tidigare redovisat, forskare som gör kopplingar mellan pingströrelsens bibelbruk och Lukas skrifter. Walter Hollenweger påstår exempelvis att Apostlagärningarna utgjorde basen för de tidiga pingstvännernas bibeltolkning.¹⁵ Dayton menar också att till skillnad från de flesta inom protestantismen, som läste bibeln genom paulinska glasögon, så läste pingstvännerna bibeln genom lukanska linser.¹⁶ Alla bibelcitater är från Bibel 2000 om inget annat anges

6. Pingströrelsens bibelsyn och bibelbruk

Syftet med det här avsnittet är att beskriva och skapa en förståelse för hur pingströrelsen läser, tolkar, och brukar bibeln. Det är alltid vanskligt att använda sig av uttryck som pingstvännerna och pingströrelsen. Även denna del av den kristna familjen är uppdelad och långt ifrån en homogen grupp men det finns trots allt en hel del gemensamma nämnare. Warrington menar att det var den religiösa erfarenheten snarare än doktrinerna som förenade pingströrelsen.¹⁷

Förutom upplevelsen av Gud så finns det en identifikation med en gemensam historia och ett gemensamt ursprung. Den så kallade ”väckelsen på Azusa Street” är ett begrepp och en händelse som de allra flesta pingstkarismatiska kyrkor idag hänvisar sina rötter till. Detta gör att jag i det följande kommer att använda mig av uttryck som kanske beskriver pingströrelsen mer homogen än vad den egentligen är.

Jag kommer att först ge en kort historisk bakgrund för att sedan ge en beskrivning av vad som kännetecknar pentekostalt bibelbruk. Jag väljer att primärt använda uttrycket bibelbruk eftersom bibeln i hög utsträckning var det verktyg med vilket man formade lära, kyrka och liv.

6.1 Historia

Den moderna pingstväckelsens födelse brukar förläggas geografiskt till Azusa Street i Los Angeles och kronologiskt till ca år 1906. De flesta pingstkarismatiska rörelser i världen brukar identifiera sig med de märkliga händelser som ägde rum i den oansenliga lokalen på

---

¹⁴ *Oneness Pentecostals* förnekar treenigheten.

¹⁵ Hollenweger, Walter J. *The Pentecostals*. London: CSM Press Ltd. 1976, s. 336.

¹⁶ Dayton 1987, s. 23.

¹⁷ Warrington 2008, s. 20.

Azusa Street. Den afroamerikanska pastorn vid namn William J. Seymour fick härifrån leda en enormt expansiv rörelse som inom två år hade sänt ut missionärer till över 50 länder.¹⁸

För att få en bild av intensiteten i skeendet kan ges här en beskrivning av gudstjänstlivet på Azusa Street:

These services differed from those offered by the majority of Los Angeles congregations in two respects. First, Azusa Street's services ran seven days a week. To be sure, Sunday was the biggest day, but hundreds attended services throughout the week. Services were scheduled daily at 10 A.M., at 3 P.M., and again at 7:30 P.M. But as one person observed, "meetings continue every day with seekers at every service." Second, as this observer added, "the three meetings run very near together." Despite the posted schedule, the services at the mission often ran into one another not only hour to hour, but day to day – melding, almost, into one long, three-year service through the course of the revival. People simply lost track of time as they entered into the presence of the Lord. The African American preacher Mother Cotton, for example, described what in her mind had become a single, seamless meeting, running "for three years, day and night, without a break"¹⁹

En sådan atmosfär bidrog till att erfarenheten kom att spela en avgörande roll och jag ska återkomma till det lite senare.

Skeendet på Azusa street präglades av en andlighet som på olika sätt var gränsöverskridande. Espinosa beskriver hur erfarenheten av Anden utgjorde en möjlighet för den tidiga pingströrelsen att bryta med några av sin samtids destruktiva normer.

[T]he invocation of the Holy Spirit provided precisely the kind of divine pretext that people needed to override many of unbiblical social boundaries and conventions of the day.²⁰

Det som kom att känneteckna verksamheten på Azusa Street var, förutom en stark betoning på olika karismatiska uttryck, att samtidens socioekonomiska gränser och rassegregation bekämpades i ord och handling. Klasskillnaderna var borta på Azusa Street och svarta och vita, kvinnor och män stod sida vid sida. En annan framstående person i verksamheten,

---

¹⁸ *Pingströrelsen 1 – Händelser och utveckling under 1900 talet*, s. 17 (en historieskrivning om den svenska Pingströrelsen som utgavs på Libris förlag 2007)

¹⁹ Robeck, Cecil M. *The Azusa Street, Mission & Revival*. Nashville: Nelson Reference & Electronic 2006, s. 135-136.

²⁰ Espinosa Gaston *William J. Seymour and the Origins of Global Pentecostalism*. Durham and London: Duke University Press 2014, s. 32.

Frank Bartleman, konstaterade att ”The colourline was washed away in the blood.”²¹ Detta var någonting som tidningarna också rapporterade om och gjorde sig lustiga över.²²

Det mest intensiva skeendet på Asuza Street varade bara i tre år och det var integrationen mellan svarta och vita som kom att skapa den största konflikten.²³ Men de första åren präglades av en sådan intensitet att William J. Seymours lära om Andens dop redan på några få år spridits till Europa, Afrika och Asien.²⁴ De främsta verktygen i rörelsens frammarsch var villiga människor som reste ut över världen samt Williams J. Seymours nyhetsbulletin *The Apostolic Faith*. Enligt Espinosa hade denna tidning, som gavs ut varje vecka, bara på tre år tryckts i totalt 405 000 exemplar.²⁵

6.2 Biblicism

Pingströrelsen är sprungen ur 1800 talets väckelserörelser och detta har påverkat bibelsynen men det fanns det nyanser i rörelsens bibelbruk som ledde till att pingströrelsen kom att bidra med nya, egna och unika intryck och avtryck.

Om man först analyserar vilken bibelsyn man ärvde från tidigare väckelserörelser kan man konstatera att begreppen biblicism och fundamentalism är högst relevanta. Detta var en tid då bibeln upplevdes attackerad av den liberala teologin och den historisk-kritiska exegetiken. Därför präglades väckelserörelserna av försvarandet av bibeln som ofelbar och fullständig. Biblicismens grunduppfattning är, enligt Ulrik Josefsson, ”att bibeln har någon typ av normativt monopol”²⁶ På detta följer naturligtvis en diskussion om monopolets omfattning. För pingströrelsen var den total. Bibeln var sanningen och Guds ofelbara ord till mänskligheten. Ett citat från den svenska pingströrelsens grundare Lewi Pethrus klargör ställningstagandet:

Bibeln är fullständig. Där har vi allt, vad vi behöva för vårt kristliga liv och för vår verksamhet. Alla andra levnadsregler, människor skrivit ihop, skola vi be att slippa få respektera, så länge vi ha detta välsignade Guds ord, om vilket det står, att heliga Guds män har talat det, drivna av Helig Ande.²⁷

---

²¹ Wacker, Grant *Heaven Below, Early Pentecostals an American Culture*. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press 2001, s. 228.

²² Robeck, 2006, s. 75.

²³ Espinosa 2014, s. 96-97.

²⁴ Espinosa 2014, s. 72-73.

²⁵ Espinosa 2014, s. 72.

²⁶ Josefsson 2005, s. 186.

²⁷ Josefsson 2005, s. 183.

Denna hållning blir tydlig när det gäller formulerandet av trosbekännelser eller trosartiklar. När USA:s största pingstsamfund, Assemblies of God, bildades 1914 hölls ett möte vars syfte var att "...recognize Scriptural methods and order for worship, unity, fellowship, work and buisness for God and to disapprove of all unscriptural methods, doctrines and conduct."²⁸ Denna biblicism kombinerat med rädslan för att mänskliga, utombibliska influenser skulle påverka rörelsen och styrde ofta besluten och resonemangen.

Inte minst gällde detta just nedtecknandet av trosartiklar. Var det nödvändigt att formulera en pentekostal trosbekännelse? Räckte det inte att endast hänvisa till bibelordet?

Warrington påpekar det faktum att Assemblies of God, som kom att bli USA:s största pingstsamfund, antog sina doktriner först efter långa diskussioner. Man ville inte riskera att lämna idén om att bibeln var tillräcklig när det gällde rörelsens lära och liv.²⁹ Doktrinerna som man till slut antog 1916 gäller än i dag och kallas för *Statment of fundamental truths*. Den första doktrinen behandlar synen på bibeln och lyder: "The Scriptures, both the Old and New Testaments, are verbally inspired of God and are the revelation of God to man, the infallible, authoritative rule of faith and conduct."³⁰ Tilltron till det skrivna bibelordet var så stark att man gjorde verbalinspirationsläran till en "fundamental sanning". Denna lära uppfanns inte av Assemblies of God, men kom att bli en viktig teologisk identitetsmarkör.

Alla pingströrelser kom inte fram till samma hållning gällande nedtecknandet av doktriner. När den Europeiska pingstgemenskapen höll en konferens i Stockholm diskuterades frågan: Kan en definition av de pentekostala sanningarna bidra till att undvika onödiga distinktioner vilka bara leder till schismer och förstör verklig enhet? Syftet var alltså att formulera trosartiklar, nödvändiga distinktioner, runt vilka man kunde ena rörelsen för att undvika splittring och slitningar. Den skandinaviska delegationens svar var tydligt: "We believe, that it is true what brother Pethrus has said here, that we should not write, not fix anything but stick to our Bible and let it be the definition."³¹

Bibeln var allt som behövdes. Den var definitionen av Pingströrelsen teologi. Denna hållning ledde till ett avståndstagande från samtida akademisk bibelforskning som man tyckte präglades av en alltför liberal bibelsyn.

Warrington ansluter sig till denna analys när han konstaterar att: "There was in much of pentecostalism, at least until the latter third of the twentieth century, a strong anti-

---

²⁸ Wacker 2001, s. 70.

²⁹ Warrington 2008, s. 180.

³⁰ Alla 16 doktriner som antagits av *Assemblies of God* finns tillgängliga på: <https://ag.org/Beliefs/Statement-of-Fundamental-Truths>

³¹ Bloch-Hoell, Nils *The Pentecostal Movement*. Copenhagen, Stockholm and Göteborg: Universitetsförlaget 1964, s. 96.

intellectual feeling.”³² Han menar vidare att pingströrelsen har under nästa hela sin livstid upplevt en dragningskamp mellan intellektet och Anden.³³

Vidare förklarar Alvarsson denna anti-intellektuella hållning med tre saker som de tidiga pingstvännerna *inte* hade:

1. De hade *inte tid*. En allmän uppfattning bland pingstvännerna var att Jesus snart skulle komma tillbaka vilket gjorde att man inte hade tid med långa fördjupande studier och utbildningar.
2. De hade *inte råd*. Majoriteten av de första pingstvännerna kom från fattiga förhållanden och utgifterna måste prioriteras. Teologisk litteratur och dyra utbildningar fick stryka på foten.
3. De hade *ingen tradition av att arbeta intellektuellt*. Eftersom medlemmarna främst kom från fattig arbetarklass var högre utbildning ingenting man hade tidigare erfarenhet av.³⁴

Inga andra formuleringar än de bibliska behövdes Vad står det i skriften? Var motfrågan till i princip alla frågor som rörde liv och lära. Samtidigt är detta en sanning med modifikation. Redan i det första numret av *Apostolic Faith* finns en redogörelse som kan liknas vid en trosbekännelse.³⁵ Alla trosartiklar var naturligtvis väl grundade med flera bibelhänvisningar och därigenom ”sanna”. Uttrycket ”pentekostala sanningar” vållade tidigt problem i pingströrelsen. Vilka var dessa sanningar? Wacker tecknar en bild av en rörelse som upplevde många schismer mellan 1915-1935 och dispyterna handlade ofta om doktriner.³⁶ ”Without love one ranked as an inadequate brother, without correct doctrine one ranked as no brother at all.”³⁷

Utan att fördjupa diskussionen kring konflikterna kan man ändå konstatera att det paradoxalt nog inte var så lätt att enas kring dessa bibliska sanningar. Om man studerar de bakomliggande orsakerna till schismerna märker man att de bottenar i en djupt rotad övertygelse om att det fanns bibliska sanningar att leva efter och lära ut. Bibelordet var fullkomligt och sant. Problemet var att inte alla kom fram till samma sanningar.

Alvarsson menar att detta fokus på *Sola Scriptura* ledde till att pingstvännerna kom att anamma en hermeneutik som påminde om den som präglade de som skrivit texterna. Han menar att den tidiga pentekostala tolkningsmetodik liknade en hebreisk epistemologi.

---

³² Warrington 2008, s. 187.

³³ Warrington 2008, s. 187.

³⁴ Alvarsson Jan-Åke ”Hur tolkar vi texten? Pentekostal Hermeneutik i praktiken” I *”I ljuset av återkomsten – en bok om tro och liv”* (Jan-Åke Alvarsson & Martin Boström) Örebro: Libris 2010, s.130.

³⁵ *The Apostolic Faith*, nr 1, sep. 1906, s. 2; Espinosa 2014, s. 163.

³⁶ Wacker 2001, s. 76-81.

³⁷ Wacker 2001, s. 78.

En för min studie intressant iakttagelse är att Alvarson påpekar att judiskt tänkande utgick ifrån att kunskap var erfarenhetsbaserad och inte byggd på logik som västerländsk vetenskap.³⁸

Denna biblicism ledde alltså fram till att bibeln lärde pingstvännerna att läsa bibeln. Tidigare forskning har visat att det framför allt var Lukas skrifter som fungerade som förebilder för de tidiga pingstvännerna. Hollenweger skriver: "...the Pentecostals and their predecessors based their views almost exclusively on the Gospel of Luke and the Acts of the Apostles. Luke has a particular interest in the Holy Spirit."³⁹

Hur ska man då beskriva biblicismen i relation till pingströrelsens bibelsyn? Hoell använder uttrycket "biblicism and empirism".⁴⁰ Josefsson ansluter sig till Hoell och menar att pentekostalismen var "emotionellt empirisk".⁴¹ Han anser vidare att pingströrelsens bibelsyn bäst kan "beskrivas som transhistorisk och restorationistisk biblicism"⁴².

Jag kommer att längre fram bearbeta erfarenheten, transhistorismen och restorationismen.

6.3 Fundamentalism

Biblicism räcker inte för att beskriva pingstvännernas bibelsyn. Ett annat använt uttryck är fundamentalism. Med fundamentalism avser jag den strömning som växte fram bland evangelikala väckelserörelser i Amerika vid förra sekelskiftet. Rörelsen var ett uttryck för ett motstånd mot bland annat modern historisk-kritisk bibelforskning, liberalteologi och evolutionsteorin. Uttrycket fundamentalister kommer från titeln på boken "The Fundamentals", en artikelsamling om den kristna trons grunder som fick en stor spridning i början på 1900 talet.⁴³ Denna rörelsens namn ska inte förknippas med hur uttrycket fundamentalism används idag. Dessa fundamentalister ansåg sig tro på den kristna trons odiskutabla grunder. De utgjorde en stor grupp och såg sig själva som en del av en tidlös kristen teologisk skola. De var inte en obskyr avart eller minoritet med extrema åsikter så som uttrycket fundamentalist uppfattas i dag.

---

³⁸ Alvarson 2010, s. 130.

³⁹ Hollenweger 1972, s. 336.

⁴⁰ Bloch-Hoell 1964, s. 98.

⁴¹ Josefsson 2005, s. 189.

⁴² Josefsson 2005, s. 189.

⁴³ 1917 tryckte the Bible institute of Los Angeles *The Fundamentals* i 4 volymer: R.A. Torrey, A.C. Dixon (eds) *The Fundamentals: A Testimony to the Truth* Grand Rapids, MI: Baker Book House Co., Baker Books, 1917

Var pingströrelsen i den här meningen fundamentalistisk? De var helt klart influerade av den fundamentalistiska rörelsen men samtidigt stod de i konflikt med den. Josefsson tillskriver fundamentalismen tre karaktärsdrag:

1. En stark övertygelse om att Bibeln är ofelbar.
2. En tydlig ovilja gentemot modern teologi och bibelkritik.
3. En övertygelse om att människor med avvikande religiösa åsikter inte var sanna kristna.⁴⁴

Dessa karaktärsdrag passar definitivt in på den tidiga pingströrelsen. Problemet är bara det att fundamentalisterna hade helt andra utgångspunkter än pingstvännerna.

Archer beskriver skillnaden mellan fundamentalister och pingstvännerna på följande sätt: ”Classical Protestants and Fundamentalists read the bible as a past inspired revelatory document, but the Pentecostals read the bible as a present inspired story.”⁴⁵

Fundamentalisterna var på jakt efter den sanning som Gud, genom författaren, hade uppenbarat för de första läsarna. Pingstvännerna var, förutom detta, på jakt efter den sanning som Gud ville uppenbara för nutidens läsare. Fundamentalisterna var bokstavstroga på ett intellektuellt och rationellt plan. De ville bemöta den historisk-kritiska metoden på dess egna villkor och hänvisade till äldre vetenskapliga metoder för att ta reda på de vetenskapliga sanningarna i bibeln.⁴⁶ Archer diskuterar med Russel Spittler för att ytterligare belysa likheter och skillnader mellan pentekostaler och fundamentalister. Han kommer fram till att pingstvännerna och fundamentalister var ärkefiender när det kom till läran om tungotal och möjligheten att uppleva gudomligt helande. Men deras syn på Bibeln var i det närmaste identisk.⁴⁷ Pingstvännerna och fundamentalisterna närmade sig bibeln med samma intention: bibeln var Guds sanna ord, men konsekvenserna man drog av det man läste var vitt skilda.

Espinosa hänvisar till ett möte med *World Fundamentalist Association* som 1928 avfärdade pingstvännerna som fanatiska och ett hot mot andra kristna eftersom de förkunnade tungotal, gudomligt helande, ordination av kvinnor och andliga gåvor. På grund av bland annat dessa doktriner kunde inte pingstvännerna klassas som fundamentalister.⁴⁸

6.4 Bibelbruk

För att ytterligare förstå pingströrelsens bibelsyn är det viktigt att fördjupa sig i termen bibelbruk.

---

⁴⁴ Josefsson 2005, s. 187.

⁴⁵ Archer 2009, s. 94.

⁴⁶ Archer 2009, s. 54.

⁴⁷ Archer 2009, s. 90.

⁴⁸ Espinosa 2014, s. 5.

Bibeln var för pingstvännerna ett verktyg som användes i det dagliga livet. Man brukade bibeln på ett idogt och noggrant sätt, inte bara genom att läsa den utan också genom att låta den vara normerande för tro och liv. Ett exempel på bibelbruk är användandet av så kallade mannakorn. Små lappar med korta bibelverser låg ofta i en skål och man kunde ta en sådan lapp, läsa den och låta den bli en hälsning från Gud in i ens liv. Josefsson ger ett exempel på hur mannakornen kunde användas. När Lewi Pethrus skulle kallas till Filadelfiaförsamlingen i Stockholm tog församlingen två mannakorn. Först fick man upp bibelordet Apostlagärningarna 10:5 där det står ”hämta en viss Simon, som ock kallas Petrus”⁴⁹, därefter tog man ytterligare ett mannakorn och fick då Apostlagärningarna 12:7-8 där det står om hur Petrus befrias av en ängel ur fängelset. Dessa två ord bekräftade det församlingen kände och man kallade Lewi Pethrus till sin föreståndare.⁵⁰

Trots att bibelordet ursprungligen inte hade något med varken Filadelfiaförsamlingen eller Lewi Pethrus att göra tog man alltså dessa verser, fyllde dem med ny innebörd och hörde Gud tala genom dem.

Mannakornen användes av många frikyrkosamfund och är inte något unikt för den pentekostala rörelsen, men den belyser på ett tydligt sätt den tidiga pingströrelsens bibelbruk

För att kunna urskilja det pentekostala bibelbruket ska jag vidare studera det ur tre olika aspekter: Dess restorationistiska drag, transhistoriska synsätt och betydelsen av erfarenheten.

6.4.1 Restorationism.

Ett annat viktigt uttryck för att förstå hur de tidiga pingstvännerna förhöll sig till bibelordet är restorationism. Pingströrelsen ansåg sig leda ett stort renoveringsarbete av sin samtida kyrka. Man trodde att det gick att återupprätta biblisk apostolisk kristendom. Wacker skriver:

The importance of Scripture as the first and final authority can be seen in pentecostal's pervasive restorationism. Latter rain folk determined to make the Bible in general an Acts in particular the blueprint for the modern church.⁵¹

Detta synsätt avslöjar en bibelsyn som inte tar hänsyn till kulturella skillnader mellan bibelns värld och vår värld. Apostlagärningarnas beskrivning av församlingen gick, för

---

⁴⁹ Svenska bibeln 1917 års översättning.

⁵⁰ Josefsson 2005, s. 177.

⁵¹ Wacker 2001, s. 71.

pingstvännen, enkelt att applicera i vår tid. Man byggde församlingar efter den ”bibliska” modellen, man återinförde bibliska termer som exempelvis ”äldste” och för att riktigt basunera ut att den lokala pingstförsamlingen var enligt biblisk modell fick den ofta namn efter någon av de sju församlingarna som finns omnämnda i Uppenbarelseboken. Filadelfia, Betania eller Smyrna var märkliga bibliska namn som pingstvännerna, genom sina kapell, återinförde in i den svenska stadsbilden. Man ville tillbaka till de bibliska rötterna och återupprätta den sanna bibliska kristendomen.

6.4.2 Erfarenheten

Vikten av erfarenheten var det som kanske tydligast kom att särpräglade pingstvännerna mest. Det var viktigt att evangeliet skulle upplevas. Ofta talade man om tre olika erfarenheter som den kristne hade möjlighet få göra: rättfärdiggörelse genom frälsningen, ”heliggörelsen”⁵² som en särskild upplevelse samt dopet i den helige Anden.⁵³

Vilken roll spelade då erfarenheten? Var den överordnad bibeln? Var det så att erfarenheterna styrde pingstvännernas bibeltolkning? Några kanske skulle svara ja på den frågan, men jag anser att den är för komplex för ett så kort svar. Frågan behöver analyseras djupare. Josefsson konstaterar, i sin studie av den svenska pingströrelsens skrift *Evangelie Härold*, det anmärkningsvärda i att bibelcitaten inte hanterades särskilt noggrant. Bibelverser återges många gånger inte ordagrant. Hans analys lyder: ”Kanske är det så att erfarenheten och tolkningen av bibelns innehåll egentligen var viktigare än bibeltextens lydelse”⁵⁴

Han belyser paradoxen i att, å ena sidan vilja vara biblisk, samt att å andra sidan använda bibeln fragmentariskt för att bekräfta den egna tolkningen eller erfarenheten. Han menar att flera forskare har visat att det var just detta som hände:

Bibeltexterna tolkades utifrån den redan vunna teologiska uppfattningen och med sikte på den praktiska användningen. Texten blev i praktiken underordnad tolkningen och tolkningen var underordnad användningen. Detta ledde till en pragmatisk instrumentell användning av Bibeln.⁵⁵

---

⁵² Helgelsen beskrevs av de tidiga pingstvännerna som en punktuell upplevelse. Begreppet ”sanctification” blev en nödvändig erfarenhet för att kunna få uppleva andedopet. Därför använder jag uttrycket heliggörelsen framför helgelsen då uttrycket heliggörelse bättre beskriver det som avses.

⁵³ Archer 209, s. 20; Bloch-Hoell 1964, s. 97.

⁵⁴ Josefsson 2005, s. 178.

⁵⁵ Josefsson 2005, s. 179.

Warrington understryker vikten av erfarenheten i den tidiga pingströrelsen: "Theology follows experience. First comes the act of God, then follows the attempt to understand it"⁵⁶

Samtidigt finns det en annan sida. Bibeltexten var garanten för att den egna erfarenheten inte skulle löpa amok. Ett exempel är bruket av att skriva "i tungor". Detta var ett fenomen som ägde rum både i Sverige och i Los Angeles.⁵⁷ Men denna erfarenhet tillhör rörelsens barndom och brukas, mig veterligen, inte idag. Orsaken till det är att skriften var överordnad erfarenheten. I ett nr av *The Apostolic Faith* deklarerar man stolt att en kvinna fått gåvan att skriva på okända språk, men några nummer senare skriver man: "We do not read anything in the Word about writing in unknown languages...so we do not encourage that in our meetings."⁵⁸

Man kan konstatera att det i det här fallet var bibeln som fick vägleda erfarenheten. Seymour tydliggör sitt ställningstagande angående skriftens auktoritet över erfarenheten när han 1908 i ett nr av *The Apostolic Faith* får frågan "Do we need to study the Bible as much after receiving the Holy Gohst" och svarar:

Yes; if not we become fanatical or many times will be led by deceptive spirits and begin to have revelations and dreams contrary to the holy word, and begin to prophesy and think ourselves some great one, bigger than some other Christians.⁵⁹

Kanske förstås erfarenhetens roll bäst i uttrycket "samspel". Archer skriver:

Pentecostals located the inspirational work of the Holy Spirit in both the past written document (scripture) and in their present experience with scripture. Inspiration was not limited to the Scripture in the sense that it was a past document containing no errors, but it also included the present ability of the Scripture to speak to the community. The community experienced the Spirit through reading and living according to the Scripture.⁶⁰

Anden var alltså länken mellan dåtid och nutid. Eftersom Gud är den samme, då som idag, ansåg pingstvännerna att Guds Ande fortsatt, genom skriften, kunde inspirera människor. Men bibeln var utgångspunkten för den erfarenheten och därmed också gränssättaren. Josefsson menar att pingströrelsen låg: "...nära Wesleys epistemologiska program där

---

⁵⁶ Warrington 2008, s. 24.

⁵⁷ Josefsson 2005, s. 182; Robeck 2006, s. 113.

⁵⁸ Robeck 2006, s. 112-114.

⁵⁹ Espinosa 2014, s. 197.

⁶⁰ Archer 2009, s. 54.

bibeln, erfarenheten, förnuftet och traditionen tillsammans var uttryck för uppenbarelsen men där bibeln var 'främst bland jämlikar' ".⁶¹

Erfarenheten var också en viktig parameter i själva läsandet. Bibeln skulle läsas tillsammans med den helige Anden och på det sättet kunde bibelordet bli levande och förstås rätt.⁶² Anden uppenbarade saker i skriften för läsaren och läsningen blev på det sättet i någon mening profetisk.

Alvarson förklarar skillnaden mellan andra samtida bibeltroende evangelikaler och de tidiga pingstvännerna:

Medan evangelikaler ... lärt sig att först läsa texten, sedan fundera kring den och tolka den och slutligen utlägga den, följde pingstvännerna en helt annan metod. De började ofta med vittnesbördet. Utifrån det man upplevt läste man sedan bibeln och fann likheter mellan sina egna upplevelser och Bibelns skildringar .... De senare (evangelikaner) följer ofta tolkningsmodeller som börjar med *texten* (formuleringen) sedan fortsätter de till den dåtida *socio-kulturella kontexten* (sammanhanget) för att skapa förståelse för den författarens "ursprungliga mening". Utifrån detta ser man vad texten kan betyda för vår situation idag. En pingstvän gör alltså ofta helt annorlunda. Bibelordets *mening*, så som det tolkas i ljuset av ens egna upplevelser, och så som de ses i inspiration från den helige Anden, är det som förkunnas⁶³

För Keith Warrington är tanken på erfarenheten som grund för pingströrelsens bibelbruk avgörande:

Pentecostals are less defined by their doctrines and more by their perception that God lives with them here and now. They believe that their experience of God is based on the NT kerygma but without the experience, they would argue that the kerygma is lifeless. This provides for a pneumatology that is experientially as well as biblically based, centered in encounter, as well as, and even more than, power."⁶⁴

Han menar vidare att pentekostal teologi bäst definieras som "a theology of encounter" i den meningen att man möter eller drabbas av Gud, bibeln och samhället.⁶⁵

---

⁶¹ Josefsson 2005, s. 184.

⁶² Alvarsson 2010, s. 136.

⁶³ Alvarson, 2010, s. 132.

⁶⁴ Warrington 2008, s. 23.

⁶⁵ Warrington 2008, s. 21.

Detta med samhället är en viktig pusselbit för att få en tydligare bild av pingströrelsens syn på upplevelsen. Erfarenheten handlade inte bara om karismatiska upplevelser i form av tungotal, helande eller profetia. Erfarenheten var till stor del social. Den kristne skulle inte bara leva med händerna och huvudet sträckt mot himlen, man hade fortfarande fötterna på jorden.

Det sociala engagemanget har alltid varit en stor del av den internationella Pingströrelsen. Redan på Azusa Street användes traktater där berättelser om omvändelse från ett liv i kriminalitet och missbruk användes för att sprida budskapet om Jesus. Ofta illustrerades dessa traktater med ”före” och ”efter” bilder där läsaren med egna ögon kunde se att den förvandling man predikade verkligen var total, den syntes inifrån och ut.⁶⁶ I Sverige finns det forskning som belyser sambandet mellan väckelserörelserna och ekonomisk och social tillväxt.⁶⁷ Redan i början av pingströrelsens expansion i Sverige startade Lewi Petrus Räddningsmissionen som under vintern 1914-1915 hade gett 3 669 personer logi, serverat 5 441 liter potatis och åtskilliga tunnor med sill.⁶⁸ Orsaken till detta sociala engagemang var enligt Josefsson att många av de utslagna hade blivit frälsta och nu var i behov av omsorg. Men samtidigt hjälpte de sociala insatserna församlingen att nå nya människor.⁶⁹

6.4.3 Transhistoricism

Upplevelserna spelade alltså en stor roll i den tidiga pentekostala spiritualiteten. Eftersom man ansåg sig göra samma upplevelser som man fann beskrivna i bibeln så infann sig en känsla av att stå i direkt kontakt med den bibliska berättelsen. Josefsson skriver:

När man läste bibelns berättelser tog man dem till sig, gjorde språket till sitt eget och betraktade sig själv som en parallell till den bibliska berättelsen. Bibeln var inte bara ett historiskt dokument som berättade om händelser då och där. Den var ett transhistoriskt dokument som genom berättelsens historiska händelser gjorde samma verklighet möjlig här och nu.⁷⁰

Warrington utvecklar detta resonemang genom att påstå att pingströrelsens bibelsyn byggde på en känsla av att Gud var närvarande i nuet: ”The sense of the immediate, the God of the now, not the distant past, are characteristics that underlie how they do theology.”⁷¹

---

⁶⁶ Robeck 2006, s. 172.

⁶⁷ Se exempelvis Erland Johanssons avhandling *Väckelserörelsen och samhället. En historisk studie av Karlskoga 1875-1900*. Göteborg: Förlagshuset Gothia, 1984.

⁶⁸ Josefsson 2005, s. 280.

⁶⁹ Josefsson 2005, s. 280-281.

⁷⁰ Josefsson 2005, s. 177.

⁷¹ Warrington 2008, s. 16.

Ett exempel på hur denna transhistoricism kunde ta sig i uttryck återfinns i Charles Parhams egen beskrivning av hur Anden föll bland studenterna på hans bibleskola, Bethel College i Topeka, Kansas. Man brukar betrakta denna händelse som själva startskottet för den moderna pingstväckelsen.⁷²

Allt som allt var det fyrtio studenter som sökte Andens dop. Parham skriver att han mottog Andens dop tre dagar efter det att den förste studenten, en kvinna vid namn Agnes Ozman, blev andedöpt. Han befann sig i en övre sal tillsammans med tolv andra studenter som allihop sökte andedopet. När Ozman mottog andedopet, sågs en gloria runt hennes huvud och eldstungor rörde sig över huvudena på de tolv församlade eleverna. Denna beskrivning ligger misstänkt nära berättelsen i Apostlagärningarnas andra kapitel. Parham beskriver att han väntade på det Gud skulle göra från klockan nio på förmiddagen till tre på eftermiddagen. Det var, konstaterar han själv, samma tidsrymd som Jesus hängde på korset.⁷³

Det är inte långsökt att tro att denna beskrivning är en efterkonstruktion som är konstruerad med Lukas och Apostlagärningarna som mall. Men det verkar inte ha bekymrat pingstvännerna nämnvärt. Tvärt om, dessa tydliga paralleller användes som bevis för rörelsens autenticitet. Ett exempel på detta hittar man i *The Apostolic Faith* där man drar paralleller mellan Azusa Street och Jesus födelse i Bethlehem.⁷⁴ Båda platserna var enkla stall men fyllda av Guds kraft. Man levde i bibelns berättelse, man upplevde samma sak efter samma mönster. Det som hände då kunde hända nu.

6.5 Sammanfattning

För att beskriva det den tidiga pingströrelsens bibelbruk och bibelsyn har jag utgått ifrån fem beskrivande uttryck. Den tidiga pingströrelsens bibelsyn var:

1. *Biblicistisk* i den meningen att bibeln var pingströrelsens ohotade källa till kunskap och vägledning. ”bibeln allena” blev det arv man tog med sig ifrån reformationen och man avfärdade samtida akademisk teologi. Att verbalsinspirationsläran anammades av Assemblies of God belyser deras tilltro till det skrivna ordet.
2. *Fundamentalistisk* men dess förhållande till de samtida fundamentalistiska rörelserna var komplicerad. Precis som fundamentalisterna så ansåg man att bibeln var Guds ofelbara ord, men medan fundamentalisterna tog avstamp i den ursprungliga dialogen mellan författaren och mottagaren tolkade pingstvännerna bibeln också

⁷² Bloch-Hoell, 1964, s 19; Robeck 2006, s. 42-43; Josefsson 2005, s 52; Archer 2009, s. 12.

⁷³ Wacker 2001, s. 72.

⁷⁴ *The Apostolic Faith*, nr 3, nov 1906, s. 1.

utifrån redan gjorda erfarenheter. Man gick till texten för att förstå vad man upplevt. Konsekvenserna av denna ”nya” dimension blev att pingströrelsen aldrig blev medlemmar i World Fundamentalist Association.

3. *Restaurationsistisk* med betoning på förnyelse och renovering av sin samtida kyrka som man ansåg vara ljummen och slumrande. Apostlagärningarnas beskrivning av kyrkan blev föredömet för pingstvännerna som ansåg sig forma församlingen efter det sanna bibliska mönstret.
4. *Transhistorisk*. Den karismatiska miljön i vilken den pentekostala bibelbruket formades kopplade samman bibelns berättelser med vår tid. På så sätt länkade man samman den egna rörelsen med den tidiga kyrkan så som den beskrevs i apostlagärningarna. Det som hände på apostlarnas tid kunde hända i vår egen tid.
5. *Erfarenhetsbaserad*. Det som kanske kom att präglade pentekostalismen mest var betoningen på erfarenheten. När man närmade sig skriften gjorde man det i ljuset av sina egna erfarenheter. Tolkningen blev därför präglad av det man upplevde. Även om upplevelsen formade tolkningarna så utgjorde fortfarande bibelns text grunden för all bedömning av lära och liv. Både erfarenheter och dogmatik som inte kunde beläggas med bibeltexter avsågs som felaktiga. Också själva bibelläsandet var upplevelseorienterat då bibeln skulle läsas tillsammans med Anden som uppenbarade sanningarna i texten.

7. Judisk exegetik samtida med Paulus

I det följande kommer jag att ansluta mig till den så kallade nya läsningen av Paulus som blev populär bland annat genom E.P Sanders. Denna skola läser och försöker förstå Paulus som jude. Kristus var för Paulus den messias som det judiska folket väntade på. Paulus ansåg sig alltså inte ha lämnat judendomen och han förstås därför bäst om man sätter sig in i det judiska tänkandet som var samtida med honom. Att göra en fullödig beskrivning av den mångfald av exegetiska skolor som florerade i Paulus samtid och hur de relaterade till varandra är en för omfattande uppgift för den här uppsatsen. Det följande ska därför betraktas som en förenklad överblick.

Hur läste då rabbiner och lärare de bibliska skrifterna på Paulus tid?

Longenecker menar att de olika judiska skolorna vid den här tiden hade fyra saker gemensamt:⁷⁵

---

⁷⁵ Longenecker, Richard N. *Biblical Exegesis in the Apostolic Period*. Grand Rapids, Cambridge and Vancouver: William B. Eerdmans Publishing Company 1999, s. 6-7.

1. Skrifterna var inspirerade av Gud och var därför Guds ord.
2. De ansåg att Torah (den skriftliga endast, eller både den skriftliga och muntliga) innehöll all den sanning som Gud ville ge människor till vägledning för livet.
3. De ansåg att deras uppgift var att hantera både den enkla direkta betydelsen av skriften och den underliggande meningen och det man kunde härleda därur.
4. De ansåg också att all tolkning av skrifterna syftade till att göra Guds ord meningsfullt i den rådande livssituationen och relevant för sin tid.

Vidare så menar Longenecker att man kan dela in den judiska exegetiken under den apostoliska perioden i fyra olika genrer: litteralism, midrash, peshet och allegorisk exegetik.⁷⁶

Instone-Brewer går ett steg närmare Paulus och hans värld då han studerar de skriftlärdas exegetik och jämför den med några andra samtida judiska skolor.⁷⁷

Den skriftlärdas exegetik delas av honom in i fyra grupper och metoder:

1. *Peshet*. Den direkta ordagranna meningen av en text.
2. *Nomologiska läsning*. Texten läses och betraktas som en lagtext.
3. *Ultra-literal eller bokstavlig tolkning*. En extrem form av bokstavstro där ord eller fraser kan vara meningsbärare även när de tas ut ur sin kontext.
4. *Derash*. Den gömda, dolda betydelsen.⁷⁸

Om jag återgår till Longenecker indelning så konstaterar han angående den litterala, bokstavliga exegetiken:

... Judaism often took the words of the Old Testament quite literally. Rabbinic literature contains a number of examples of where the Scriptures are understood in a straightforward fashion, resulting in the plain, simple, and natural meaning of the text being applied to the lives of the people....⁷⁹

Att judendomen ofta tolkade sina heliga texter bokstavligt blir tydligt framför allt när man studerar hur de olika rabbinerna närmar sig lagen. Ett återkommande uttryck är ”som det står skrivet”. Instone-Brewer ger oss ett intressant exempel på denna debatteknik i hans återgivna debatt mellan Hillel och Shammai.⁸⁰ Diskussionen handlar här om vad som skapades först: himmelen eller jorden? Argumentationstekniken är i princip identisk med

⁷⁶ Longenecker 1999, s. 14.

⁷⁷ Instone Brewer, David *Techniques and Assumptions in Jewish Exegesis before 70 CE*. Tübingen: J.C.B. Mohr 1992, Contents VII-XIII.

⁷⁸ Instone-Brewer 1992, s. 14-17.

⁷⁹ Longenecker 1999, s. 15.

⁸⁰ Instone-Brewer 1992, s. 152-153.

den mellan Jesus och djävulen i Matteusevangeliets fjärde kapitel, där både Jesus och djävulen citerar skriften för att rättfärdiga sina respektive ståndpunkter.

Lite mer komplext blir det när jag närmar mig den exegetik som enligt Longenecker var central i såväl rabbinisk tradition som tidig fariseisk texttolkning, nämligen Midrash.⁸¹

Longenecker ansluter sig till S. Horovitz som definierar Midrash som:

...an exegesis which, going more deeply than the mere literal sense, attempts to penetrate into the spirit of the Scriptures, to examine the text from all sides, and thereby to derive interpretations which are not immediately obvious...⁸²

Man kan också i Midrash ana drag av transhistoricism:

”Midrash arises out of Israel’s consciousness of an inalienable solidarity with its Bible: Midrash is always realization, and must discover ever afresh the present significance of the text or of biblical history. To be sure, the present relevance of midrashic exegesis is not always obvious; but even where *prima facie* it merely appears to serve pious curiosity, the ultimate concern is always to let the Bible be the intellectual religious milieu in which the Jew lives.”⁸³

Målet var alltså att försöka förstå vad bibeltexteran betyder för läsaren nu lika mycket som då. Man var på jakt efter den dolda betydelsen i texten bakom texten:

Midrashic interpretation, ... seeks to explicate the hidden meanings contained therein by means of agreed hermeneutical rules in order to contemporize the revelation of God for the people of God.⁸⁴

Vilka var då dessa överenskomna hermeneutiska regler? Rabbi Hillel tillskrivs sju st. tolkningsregler, middoth, som kom att påverka den fariseiska judasimen i hög utsträckning.⁸⁵

---

⁸¹ Longenecker 1999, s. 18.

⁸² Longenecker 1999, s. 18-19.

⁸³ Stemberger, Gunter / Strack, H.L. *Introduction to the Talmud and Midrash*. Minneapolis: Fortress Press 1991, s. 237.

⁸⁴ Longenecker 1999, s. 22.

⁸⁵ De sju tolkningsreglerna är: 1) *Qal wahomer* (קל וחומר): what applies in a less important case will certainly apply in a more important case 2) *Gezerah shawah* (שוה גזירה): verbal analogy from one verse to another; where the same words are applied to two separate cases, it follows that the same considerations apply to both 3) *Binyan 'ab mikathub 'ehad* (אחד מכתוב אב בנין): building up a family from a single text; when the same phrase is found in a number of passages, then a consideration found in one of them applies to all of them. (Fortsättning på s. 25)

Dessa sju regler utgör grunden för Midrash och den rabbiniska hermeneutiken.⁸⁷

Nästa tolkningsmetodik som redovisas av Longenecker, Peshet, är för mitt jämförande studium med pentekostalt bibelbruk mycket intressant. För att komma åt begreppet Peshet måste jag nämligen införa begrepp som apokalyptisk, karismatisk och profetisk förståelse av texterna. Peshet är enligt Longenecker ett samlingsbegrepp för den tolkningsmetodik man finner i Qumranmaterialet.⁸⁸ Qumranrörelsen uppfattade sig själva som en av Gud utvald grupp och man ansåg sig leva i den yttersta tiden. De trodde att Messias snart skulle uppenbaras och att den eskatologiska beskrivning av tidens slut de fann i skrifterna snart skulle gå i uppfyllelse.⁸⁹

Neusner beskriver Qumranrörelsen som en gemenskap som sökte renhet och hopp för evigheten. Deras världsbild var i högsta grad apokalyptisk. Världen var oren och världens undergång var därför nära. De som ville tjäna Gud skulle därför förbereda sig för ett heligt krig. Deras förberedelser bestod ibland annat i rituell renhet och praktiska förberedelser inför sitt deltagande i den sista tidens apokalyptiska drama.⁹⁰

Deras hermeneutik skilde sig därför från den Rabbiniska:

... for while there in the talmudic literature there is a contemporizing treatment of Holy Writ that seeks to make God's Word relevant to the present circumstances and ongoing situation, among the Dead Sea covenanters the biblical texts were looked on from the perspective of imminent apocalyptic fulfillment.⁹¹

I Qumranrörelsen trodde man att skriftens sanna betydelse endast kunde uppfattas om profetia och tolkning fördes samman. Deras bibliska exegetik skulle kunna beskrivas som karismatisk och byggd på andlig uppenbarelse.⁹² Eller som Instone-Brewer uttrycker det:

---

4) *Binyan 'ab mishene kethubim* (כתובים משני אב בנין): building up a family from two texts; when a principle is established by relating two texts together, the principle can then be applied to other passages 5) *Kelal upherat* (ופרט כלל): the general and the particular; a general principle may be restricted by a particularization of it in another verse; or conversely, a particular rule may be extended into a general principle 6) *Kayozé bo bemaqom 'aher* (אהר ממקום בו כיוצא): as is found in another place; a difficulty in one text may be solved by comparing it with another that has points of general (though not necessarily verbal) similarity 7) *Dabar halamed me-'inyano* (מעניינו הלמד דבר): a meaning established by its context.

Longenecker 1999, s. 20-21. (Longeneckers transkriberingar)

⁸⁷ Stemberger/Starck 1996, s. 16-20.

⁸⁸ Longenecker 1999, s. 24.

⁸⁹ Longenecker 1999, s. 24.

⁹⁰ Neusner Jacob *From Testament to Torah, An introduction to Judaism in its Formative Age*. Englewood Cliffs: Prentice Hall 1988, s. 32.

⁹¹ Longenecker 1999, s. 25.

⁹² Longenecker 1999, s. 29.

The one concept which sums up the Qumran approach to Scripture is inspiration. They regarded the whole of the Law, Prophets and Psalms as inspired prophecy which was to be interpreted by inspired exegetes and even copied with some inspired creativity.⁹³

J.P Sanders hävdar dock att det apokalyptiska intresset inte bara är en företeelse som man finner i Qumran. Han menar att i den med Paulus samtida rabbiniska litteraturen finns ett intresse för det apokalyptiska om än i varierande grad:

I should not wish to deny that some Jews were more concerned with apocalyptic expectation than others; I simply doubt that this matter is constitutive of a distinct type of religion. On the contrary, we see the same underlying pattern of works of greater and less apocalyptic orientation. It should be remarked that in all of the literature surveyed, except Ben Sirach there is some future expectation.⁹⁴

Longeneckers sista kategori är allegorisk tolkning. Filon av Alexandria införde Grekisk filosofi i den judiska exegetiken och han var samtida med Jesus och den tidiga kyrkan. Detta skapade en ganska extrem allegorisk hållning till texterna där den bokstavliga betydelsen ofta fördes åt sidan och ibland till och med ansågs vara ett hinder för den sanna andliga innebörden.⁹⁵ Instone-Brewer förtydligar Filons förhållningssätt:

Philonic allegory is characterised by an attempt to find philosophic truth behind the Scriptures. Philo describes allegorists as those who look beyond the literal sense to find hidden meanings.⁹⁶

Både Longenecker och Instone-Brewer är överens om att Filons inflytande över judendomen i Palestina var mycket begränsad vid tiden för den tidiga kyrkans framväxt.⁹⁷ De är dock inte riktigt överens om vilken roll Filon och den allegoriska tolkningen har i judisk skrifttolkningshistoria. Instone-Brewer menar att allegorisk tolkning gradvis blev vanligare i Palestina efter Filon.⁹⁸ Longenecker pekar istället på att Filon finns med i en lång tradition av allegorisk tolkningsmetodik och menar att hans metoder inte var unika, inte ens i Palestina.⁹⁹

---

⁹³ Instone-Brewer 1992, s. 198.

⁹⁴ Sander E.P. *Paul and Palestinian Judaism – A Comparison of Patterns of Religion*. Minneapolis: Fortress Press 1977, s. 424.

⁹⁵ Longenecker 1999, s. 31.

⁹⁶ Instone-Brewer 1992, s. 200.

⁹⁷ Longenecker 1999, s. 32-33; Instone-Brewer 1992, s. 212.

⁹⁸ Instone-Brewer 1992, s. 212.

⁹⁹ Longenecker 1999, s. 32.

Instone-Brewer gör en annan intressant uppdelning av judiska exegetiken före år 70 genom att separera de skriftlärdas exegetik och jämföra den med annan samtida judisk exegetik.

Han menar att de skriftlärdas fram till år 70 präglades av en nomologisk strikt bokstavlig hållning till skriften. Deras exegetik sammanfattas i följande punkter:

1. Scripture is totally self-consistent.
2. Every detail in Scripture is significant.
3. Scripture is understood according to its context.
4. Scripture does not have any secondary meaning.
5. There is only one valid text form of Scripture.¹⁰⁰

De andra samtida exegetiska skolorna består för Instone-Brewer primärt av Qumran, Filon av Alexandria och Josefus.¹⁰¹ De var överens med de skriftlärdas på punkterna ett och två men deras exegetik skiljer sig på punkterna tre, fyra och fem. De ansåg, till skillnad från de skriftlärdas att:

3. Scripture may be interpreted contrary to or without regard to context
4. Scriptures has secondary meaning(s) independent of its plain meaning
5. Variant manuscripts and translations are valid forms of Scripture¹⁰²

Eftersom Paulus enligt egen utsaga i Apostlagärningarna 23:6 definierar sig själv som farisé (dock ger han ett lite ambivalent intryck då han i kapitel 23 säger att han *är* farisé, medan han i 26:5 säger att han ”*har* levt som farisé” (min kursivering)) och i Apg. 22:3 säger sig ha gått i lära hos Gamaliel kan man anta att hans primära kunskap om exegetik och tolkning främst kommer från den skriftlärdas exegetiken.

Neusner upplyser oss om vad som förenade fariséerna och gemenskapen i Qumran. Både ville nämligen att de renhetslagar som gällde för tempeltjänsten skulle gälla varje individ, också i hemmet.¹⁰³ På så sätt skulle Israel som nation uppnå den helighet de var kallade till, men som de genom ett felaktigt liv hade lämnat. Även om fariséerna och Qumranrörelsen

---

¹⁰⁰ Instone-Brewer 1992, s. 216.

¹⁰¹ Instone-Brewer 1992, Contents XI.

¹⁰² Instone-Brewer 1992, s. 216.

¹⁰³ Neusner 1988, s. 14.

hade lite olika strategier och metoder så var deras mål detsamma. Hela Israel skulle kunna bli heligt igen om folket återvände till ett heligt och rituellt överlåtet liv.¹⁰⁴

Den här strävan efter nationell och individuell renhet och rättfärdighet ger en intressant bakgrund till Paulus och hans fariseiska historia. Speciellt i kontrast med hans möte med den uppståndne Kristus som erbjuder honom en annan lösning på samma problem.

7.1 Sammanfattning

Den Judiska hermeneutiken under apostolisk tid kan mycket förenklat delas in i 4 olika genrer:

1. *Bokstavlig tolkning* som ägnar sig åt den omedelbara, direkta betydelsen av texten.
2. *Midrash* är ett exegetiskt förhållningssätt som söker sig lite djupare än den skrivna bokstaven. Man söker inom Midrash efter textens dolda mening i ett försök att göra texten relevant för den nutida läsaren.
3. *Pesher* är ett karismatiskt sätt att närma sig texten. De heliga skrifterna måste förstås och tolkas utifrån ett apokalyptiskt och profetiskt perspektiv. Enligt det här sättet att läsa texterna är de den hebreiska bibeln skriven under gudomlig inspiration och måste därför tolkas med hjälp av samma gudomliga profetiska inspiration. Qumranlitteraturen ger oss det främsta exemplet på pesherexegetik. J. P. Sander upplyser oss om att apokalyptiska förväntningar var allmänt förekommande i den Judiska litteraturen.
4. *Allegorisk* tolkning innebär att exegeten är på jakt efter den filosofiska innebörden av texten. Texterna och berättelserna blir ett fönster mot den djupare andliga innebörden som kunde var helt frikopplad från textens ursprungliga innebörd.

Man skulle också kunna dela in den med Paulus samtida judiska exegetiken i två huvudgrupper:

En nomologisk skola som hade en strikt bokstavlig hållning till skriften. Denna skola präglades av fem stycken värderingar:

1. Skriften är i sig själv konsekvent och i alla stycken harmonisk med sig själv
2. Varje detalj i skriften är viktig
3. Skriften ska förstås utifrån sin kontext
4. Skriften har ingen annan eller underliggande mening
5. Det finns bara en giltig ”ur-text”

---

¹⁰⁴ Neusner 1988, s. 33.

De skriftlärdade under den apostoliska perioden präglades av denna skola. Men parallellt med de skriftlärdade fanns en annan grupp som förhöll sig lite annorlunda till texten. De skilde sig från de skriftlärdade på punkterna tre-fem ovan. De menade till skillnad från de skriftlärdade att:

3. Texterna kan tolkas i motsats till, eller utan hänsyn till kontexten
4. Texterna har en underliggande mening som är oberoende av den direkta uppenbara meningen.
5. Olika manuskript och översättningar är giltiga variationer av skriften

8. Bearbetning, diskussion och analys

Härmed inleder jag diskussions- och analysdelen. I den första delen kommer jag att utgå ifrån fem textavsnitt där Paulus judiska bakgrund och exegetiska skolning framträder. Det Paulinska textmaterialet är naturligtvis omfattande. Jag har därför valt ut några texter som är särskilt intressanta för min undersökning. Varje textbearbetning avslutas med en kort komparativ kommentar.

Sedan följer en vidare komparativ analys i viken jag jämför Paulus användande av skriften med de karaktäristiska särdrag som präglade det tidiga pentekostala bibelbruket som jag redovisade i kapitel 6.

Jag har inte påträffat någon medveten hermeneutisk diskussion hos den tidiga pingströrelsen och man har heller inte uttryckt varifrån man hittade förebilder för sitt bibelbruk. Frågan om tolkningsmetodik verkar helt enkelt inte varit uppe för samtal och diskussion. Detta betyder inte att frågan om bibelbruk var oviktig. Den verkar helt enkelt ha varit så självklar att den inte ens diskuterades.¹⁰⁵

Jag ska på olika sätt i det följande göra en jämförande analys för att se om man kan hitta likheter mellan det pentekostala bibelbruket och Paulus förståelse och tolkning av skrifterna.

Det är svårt att jämföra två traditioner som är så skilda ifrån varandra både i tid och i kultur. Ingen tradition efter Paulus kan i efterhand etikettera honom och påstå att han är vare sig lutheran, katolik eller pingstvän. Paulus måste studeras utifrån sin egen kontext och sina egna förutsättningar.

Jag är på jakt efter pingströrelsens rötter gällande bibelbruk och bibelförståelse och min intention är inte att påstå att Paulus var pingstvän. Möjligen skulle min fråga kunna uppfattas tvärt om: Var det så att medlemmarna i den tidiga pingströrelsen var ”paulusvänner”?

---

¹⁰⁵ Alvarsson 2010, s. 128-129; Josefsson 2005, s. 173.

Den tidiga pingströrelsens biblicism leder till antagandet att det var bibeln som lärde pingstvännerna att läsa bibeln. Det finns gott om material i Nya testamentet som visar hur de första kristna hanterade, tolkade och brukade texterna i kyrkans barndom och dessa exempel blev förebilder för det tidiga pentekostala bibelbruket.

Nu skulle bearbetningen och analysen kunna kantra och hemfalla åt den form av restorationism som jag tidigare beskrivit. Jag är fullt medveten om att Paulus endast var en av alla influenser de tidiga pingstvännerna hade och min intention är inte att teckna en fullständig bild av alla de samfund och rörelser som kom att påverka pingströrelsen under dess födelse och tidiga framväxt. Mitt bidrag är undersöka om och hur Paulus möjligen har varit en av alla dessa influenser.

8.1 Romarbrevet 3:10-18

Denna perikop är central i Paulus argumentation för att alla människor står i skuld hos Gud. Judarna är inget undantag. Vers 10b-18 är ett kollage av sex stycken ihopsatta GT-citat enligt följande:

Ingen finns som är rättfärdig, ingen enda,

11 ingen som förstår, ingen som söker Gud.

12 Alla har vikit av, alla är fördärvade.

Ingen finns som gör det goda, ingen enda.

Psaltaren 14:1-3

13 En öppen grav är deras strupe,

sin tunga brukar de till svek.

Psaltaren 5:10

Huggormsgift har de bakom sina läppar,

Psaltaren 140:4

14 deras mun är full av bitter förbannelse.

Psaltaren 10:7

15 På snabba fötter ilar de för att utgjuta blod,

16 förödelse och elände kantar deras väg,

17 och fridens väg känner de inte.

Jesaja 59:7-8a

18 Hos dem finns ingen fruktan för Gud.

Psaltaren 36:2b

Enligt Moo ligger Paulus citat nära Septaugintas ordföljd med ett intressant undantag. Den 14:e Psalmen (LXX Psalm 13) använder uttrycket ”Ingen gör det goda”¹⁰⁶ (min emfas) medan Paulus skriver ”ingen finns som är rättfärdig”¹⁰⁷ (min emfas). Moo menar att denna justering, för att få texten att bättre passa in i argumentationen, troligtvis är Paulus eget redaktionella verk.¹⁰⁸

Dunn föreslår istället att Paulus refererar till Predikaren 7:21,¹⁰⁹ där det står: ”Men det finns ingen rättfärdig på jorden som alltid gör det goda och aldrig syndar.”

Dunn medger att ordalydelsen i den 13:e psalmen är närmare Paulus citat, men menar att användandet av ordet ”rättfärdig” gör det troligare att han refererar till Predikaren. På så sätt löser han frågan om Paulus eventuella redaktionella ändring av citatet, Eftersom ordalydelsen ligger närmre den 13 Psalmen ansluter jag mig till Moo.

Den textkristiska analysen försvåras av att vi rör oss i en, till stora delar, muntlig miljö. Därför kan man inte veta exakt vilka texter eller muntliga traditioner Paulus använder sig av. Moos konstaterande ovan ger vid handen att Paulus utgår ifrån LXX, men helt säkra kan vi inte vara.

Moo menar vidare att detta kollage är ihopsatt med en tydlig struktur enligt följande: Den första och sista versen bildar ett tydligt ramverk, ”Ingen som söker Gud. ...Hos dem finns ingen fruktan för Gud.” Efter de inledande stroferna följer fyra uttryck som för tankarna till det syndfulla talet: strupe, tunga läppar och mun. Därefter kommer ett citat som pekar på människor våldsamma beteende mot varandra.¹¹⁰

Dunn pekar på det faktum att alla psaltarcitat som Paulus använder sig av är hämtade från sammanhang som uttrycker en spänning mellan de rättfärdiga och orättfärdiga vilket gör hans poäng mycket tydligare.¹¹¹

Det finns vidare ett drag av universalism i texten. ”Ingen” och ”alla” är uttryck som återkommer i texten som mycket väl tjänar Paulus argumentation i versen som följer, Romarbrevet 3:19b, då han konstaterar att ”Varje mun skall tystas och hela världen underkastas Guds dom.”¹¹²

---

¹⁰⁶ Psaltaren 14:1b

¹⁰⁷ Romarbrevet 3:10

¹⁰⁸ Moo Douglas *The Epistle to the Romans*. Grand Rapids and Cambridge: Eerdmans Publishing company 1996, s. 203.

¹⁰⁹ Dunn D.G *James Word Biblical Commentary 38A+38B Romans 1-8, 9-16* Dallas: Word Inc. 1988, s. 150.

¹¹⁰ Moo 1996, s. 202.

¹¹¹ Dunn 1988, s. 145.

¹¹² Moo 1996, s. 202.

Detta stycke är enligt Longenecker och Moo ett exempel på en rabbinisk tolkningsmetodik som de kallar för pärlband.¹¹³ Hur ska man då beskriva den här formen av bibelbruk? Longenecker ger oss följande beskrivning: ”– That is, of bringing to bear on one point of an argument passages various parts of the bible in support for the argument and to demonstrate the unity of Scripture.”¹¹⁴

Käseman påpekar att fynden i Qumran påvisar att den här metoden florerade i den judiska kontext inom vilken kyrkan växte fram:

Taking a sentence out of context, weaving together passages with different thrusts, and inserting an interpretation into the particular citation reflect rabbinic exegesis of the Bible ..., which Jewish Christianity followed.¹¹⁵

Enligt Longenecker tydliggör detta textstycke på Paulus fariseiska bakgrund och påvisar hans kunskap om Midrash.¹¹⁶

Den här metoden skulle kunna betraktas som den kategori Instone-Brewer beskriver som *ultra-literal* eller strikt bokstavlig.¹¹⁷ Paulus visar här en sådan förtröstan på de skrivna orden att han anser att de är meningsbärare även om de tas ur sin kontext och förs in i ett annat sammanhang.

Det som gör den här texten intressant att analysera utifrån ett pentekostalt perspektiv är den absoluta tilltron till den skrivna bokstaven. Bruket av mannakorn är det bibelbruk som vid en första anblick verkar bära drag av denna tillit. Lösryckta slumpvis utvalda verser kunde bli meningsbärare in i nutida unika, ofta personliga situationer. Den här parallellen är mer dråplig än fruktbarande, men jag väljer ändå att redovisa den eftersom den eventuellt skulle kunna visa på en gemensam syn på det skrivna ordet, även om de två olika tillvägagångssätten väsentligt skiljer sig åt.

Paulus var styrd och begränsad av sin judiska kontext och hans exegetiska metoder var vedertagna och beprövade. De tidiga pingstvännerna var i sin tur styrda och begränsade av det man uppfattade vara den sammantagna bibliska uppenbarelsen. Biblicismen förhindrade att uppenbarelsen löpte amok. Inga nya sanningar utanför den bibliska ramen kunde godtas men bruket av mannakorn var slumpmässigt och till stor del personligt vilket inte kan sägas om pärlbandstekniken.

---

¹¹³ Longenecker 1999, s. 99; Moo 1996, s. 202.

¹¹⁴ Longenecker 1999, s. 99.

¹¹⁵ Käsemann Ernst *Commentary on Romans*. London: SCM Press 1980, s. 86.

¹¹⁶ Longenecker, 1999, s. 99.

¹¹⁷ Se sid. 24 i denna uppsats.

Moos idé om att Paulus själv editerar skriften är en intressant analys och kan jämföras med Josefssons konstaterande att pingstvännerna förhöll sig ganska fria till den ursprungliga ordalydelsen när de citerade skriftställen i *Evangelie häroid*.¹¹⁸ En annan parallell i den tidiga pingströrelsen skulle kunna vara verbalinspirationsläran som också är ett uttryck för en extrem tillit till det skrivna ordet.

8.2 Romarbrevet 4:9a-11

Ett annat exempel på Midrash och bokstavlig bibeltolkning hittar man i Paulus utläggning om Abraham som trons fader i Romarbrevet kapitel fyra.

Argumentet i vers 10-11 är enligt Longenecker ett tydligt exempel på att Paulus här använder sig av Hillels sjunde regel, דבר הלמד מעניינו (dabar halamed me-`inyano, Longeneckers transkription)¹¹⁹ *förklaring erhålles ur sammanhanget*. Denna tolkningsregel säger att en text ska tolkas utifrån sin kontext.

Paulus utgår i sitt resonemang ifrån 1 Moseboken 15:6 "Abram trodde Herren, och därför räknade Herren honom som rättfärdig." Kontexten säger honom att Abraham trodde, kronologist sett, före det att han omskars.

Käsemann menar att enligt den officiella synagogans uträkning ägde Guds löfte till Abraham, då han tillräknades rättfärdighet, i 1 Moseboken 15:6 rum cirka 29 år före det att han får budet om omskärelse i 1 Moseboken 17:10.¹²⁰

Den logiska slutsatsen blir därför att det inte kan vara omskärelsen som gör honom rättfärdig. Det måste vara Abrahams tro som gör honom rättfärdig inför Gud eftersom han trodde *före* det att han lät sig omskäras.

Den här typen av metodiskt bibelstudium skulle mycket väl kunnat förekomma i en pingstkarismatisk kyrka, men också i andra kyrkor sprungna ur väckelsetraditionen. Vad som är intressantare att notera här är att Paulus gör teologi av narrativ text på ett sätt som påminner om hur den tidiga pingströrelsen lät Apostlagärningarna och Lukasevangeliets berättelser bli normativa för liv och teologi.

---

¹¹⁸ Se sid. 20 i denna uppsats.

¹¹⁹ Longenecker 1999, s. 101.

¹²⁰ Käseman 1980, s. 114.

8.3 Romarbrevet 10:4-8

Nästa intressanta exempel på Paulinskt bibelbruk kommer från Romarbrevets nionde kapitel. Här verkar det som om Paulus känner sig helt fri ifrån textens ursprungliga betydelse och han lägger in en ny betydelse i berättelsen:

Kristus är slutet på lagen, så att var och en som tror kan bli rättfärdig. Ty om den rättfärdighet som lagen ger skriver Mose: *Den människa som håller buden skall leva genom dem*. Men den rättfärdighet som tron ger säger: *Fråga inte i ditt hjärta: Vem skall stiga upp till himlen?* – det vill säga för att hämta ner Kristus – eller: *Vem skall stiga ner i avgrunden?* – det vill säga för att hämta upp Kristus från de döda. Vad säger den då? *Ordet är nära dig, i din mun och i ditt hjärta* – det vill säga trons ord, det som vi förkunnar.¹²¹

Den här passagen är mycket intressant ur ett exegetiskt perspektiv. Vilka exegetiska verktyg använder sig Paulus av här?

Moo föreslår att Paulus i Kristus ser hur Guds frälsningsplan nu har fullbordats: Uttrycket ”Kristus är slutet på lagen”¹²² som inleder stycket är själva tolkningsnyckeln. Under det gamla förbundets tid var lagen ett uttryck för Guds nåd och Hans längtan efter att Israel skulle lyda och lära känna Honom. Kristus är nu ett uttryck för exakt samma Guds vilja men med den skillnaden att Gud genom Kristus vänder sig till alla människor. Denna upptäckt gör att Paulus frimodigt kan byta ut *lagen* mot *Kristus* i sitt resonemang.¹²³

Uttrycket ”det vill säga”¹²⁴ skulle möjligtvis kunna tolkas som om Paulus här använder sig av tolkningsmetodiken Peshet:

Pauls use of the phrase ”that is” to introduce his application may signal his intention to provide a ”peshet” interpretation. This method of exegesis, characteristic of the Qumran community, applies details of the biblical text to contemporary events and persons in a ”this [the contemporary event or person] is that [what the OT author wrote about]” format.¹²⁵

Moo konstaterar dock att det finns skillnader mellan peshet och Paulus interpretation här vilket gör det, enligt honom, mest troligt att Paulus använder sig av 5 Moseboken 30:11-14 i ljuset av frälsningshistorien. Moo menar vidare att Paulus gör den här tolkningen på grund

---

¹²¹ Romarbrevet 10:4-8.

¹²² Romarbrevet 10:4.

¹²³ Moo 1996, s. 653.

¹²⁴ Romarbrevet 10:7.

¹²⁵ Moo 1996, s. 654.

av att han har sett vad Gud har gjort genom Kristus.¹²⁶ Detta skulle i sådant fall vara ett exempel på hur erfarenheten styr exegetiken snarare än att tolkningen är ett resultat av ett arbete med vedertagna exegetiska metoder. Käsemann ansluter sig också till den tolkningen.¹²⁷

Longenecker menar att Paulus inte i full utsträckning citerar Gamla testamentet här, utan snarare använder sig av ett språk som är bekant och passande för att uttrycka det han vill säga.¹²⁸ Han menar vidare att man visserligen kan betrakta detta som någon form av bibelcitat men konstaterar ändå att:

But rather than being engaged in biblical exegesis *per se*, Paul seems here more to be turning a proverbial maxim to his own use and situating it into what he believes to be a more appropriate setting.¹²⁹

Dunn menar att uttrycket som Paulus använder sig av ligger alltför nära texten i 5 Mosebok 30:11-14 för att man ska kunna avfärda att han faktiskt citerar LXX trots frånvaron av ”γέγραπται” eller ”λέγει”. Han menar att emfasen i uttrycket ”τί λέγει” i vers åtta gör att uttrycket väl kan ersätta den vanliga ”γέγραπται” formulan.¹³⁰ Dessutom gör Dunn en för min studie intressant iakttagelse då han redovisar för hur Filon använder samma text på ett liknande sätt som Paulus då Filon sätter likhetstecken mellan lagen och ”det goda”. Utöver detta visar han på hur man i den apokryfiska Baruch på ett liknande sätt refererar till 5 Mosebok 30 men här likställer lagen med ”visdom”.¹³¹ Detta får Dunn att konstatera:

The freedom Paul demonstrates in handling the text would likewise occasion little surprise among his Jewish contemporaries... Although Paul clearly does rechannel the trust of the passage in accordance with his own theological insight, the possibility and propriety of his so doing would therefore not necessarily have been a subject of controversy.¹³²

Oavsett vilken av ovanstående lösningar man väljer på problemet har man ändå inte lyckats identifiera vilken exegetisk metod Paulus använder sig av här. Jag tycker personligen att Moos och Käsemans öppnande för en möjlig peshertolkning är intressant.

---

¹²⁶ Moo 1996, s. 654-655.

¹²⁷ Käsemann 1980, s. 284.

¹²⁸ Longenecker 1999, s. 105.

¹²⁹ Longenecker 1999, s. 106.

¹³⁰ Dunn 1988, s. 602.

¹³¹ Dunn 1988, s. 604-605.

¹³² Dunn 1988, s. 605.

”Detta är det som står skrivet” är ett uttryck som skulle kunna jämföras med den pentekostala restorationismen. När de tidiga pingstvännerna upplevde Andedopet förklarade de sina upplevelser utifrån ”det som står skrivet” i apostlagärningarna. Man upplevde sig leva i en sorts profetisk uppfyllelse av en andra våg av andens utgjutande.¹³³ Om Moo och Käsemann har rätt i att Paulus i den här textutläggningen låter sig påverkas av sin upplevelse av den uppståndne Kristus är parallellen till det pentekostala bibelbruket, som i stor utsträckning utgick ifrån upplevelsen, inte långsökt.

8.4 Galaterbrevet 4:21-31

När Paulus i Galaterbrevets fjärde kapitel bearbetar berättelsen om Hagar och Sara så är han tydlig med att han tolkar texten allegoriskt. I den 24:e versen använder han uttrycket ”ἀλληγορούμενα”. Ordet förekommer endast här i hela Nya testamentet. Det är också för Paulus en ovanlig metod. Det finns bara en annan passage i vilken han skulle kunna anses använda sig av en allegorisk tolkning, nämligen 1 Korinthierbrevet 9:9-10. Varför då denna uppenbara allegori här?

Dunn menar att Paulus redan har tydliggjort sin argumentation om det nya och gamla förbundet kapitel tre och fyra. Hans fall är redan avhandlat och avgjort och därför ska man inte lägga stor vikt vid allegorin utan betrakta den här passagen mer som en illustration eller ett tillägg till den poäng han redan har gjort.¹³⁴ Longenecker har en annan inställning till Paulus bruk av allegori i detta textavsnitt:

Allegorical exegesis has certainly entered in. For while it is true that the apostle begins with the historical situation, he definitely goes beyond the literal and primary sense of the narrative to insist on hidden and symbolic meanings in the words. We noted earlier that allegorical exegesis played in all the known branches of Judaism during the first Christian century – dominantly in the writings of Philo, but also to be seen in milder forms in Pharisaic and sectarian exegetical practices.¹³⁵

Istället för att förmildra omständigheterna kring förekomsten av allegori hittar Longenecker en annan orsak till att Paulus använder sig av allegori här. Han menar att allegorin finns där av polemiska orsaker. Paulus meningsmotståndare är de som vill påtvinga de kristna att följa den judiska lagen, primärt genom omskärelse och de bör ha argument för detta. Dessa

---

¹³³ Se sid 46 i denna uppsats om den tidiga pingströrelsens förståelse av begreppet ”särklarenet.”

¹³⁴ Dunn, 1993, s. 243.

¹³⁵ Longenecker 1999, s. 111.

argument motsätter sig Paulus genom att exegetiskt bevisa att hedningarna också är Abrahams barn, men frågan kvarstår: Vilket av Abrahams barn? Han hade ju både Ishmael och Isak. Om man studerar Paulus argument bör man kunna hitta motståndarnas argumentationsteknik och Longenecker menar att det inte är otroligt att Paulus motståndare använde sig av allegori i sin argumentation och att Paulus därför gör det också. ”Gal. 4:21-31 should probably be seen as an extreme form of Palestinian allegorical interpretation that was triggered by polemical debate and is largely ad hominem in nature.”¹³⁶

I sin kommentar till Galaterbrevet påpekar Longenecker att i huvudfåran av det andra templets judendom hittar man liknande allegoriska tolkningar av Hagar och Ismael: ”Prominent among these parallels are the many passages where a contrast is made between the slave status of Hagar and the free status of Sarah.”¹³⁷

Han påvisar också att Hagar - Sara tematiken är mycket viktigt för Filon och underlag för en hel allegorisk avhandling.¹³⁸ Vidare gör Longenecker en intressant iakttagelse när han påvisar att användandet av allegori var mycket mer vida använt bland rabbiner som gått i skola inom den palestinska traditionen samtida med Paulus än man hitintills varit medveten om.¹³⁹

Betz anknyter till denna uppfattning och menar dessutom att det faktum att Paulus så tydligt använder sig av allegorisk tolkning här påvisar att den tidiga kyrkan åtminstone till viss del förde den tolkningstraditionen vidare.¹⁴⁰

Orsaken till att Paulus så frimodigt använder sig av allegori kan både förklaras och bortförklaras, men faktum kvarstår. Den finns där.

Är allegori ett utpräglad pentekostalt sätt att bruka och förstå bibeln? Jag har tidigare visat att allegori var en tolkningsnyckel för den tidiga pingströrelsen. Både när man tolkade skriften och när man försökte förstå sina upplevelser blev allegorin ett användbart verktyg.

8.5 Romarbrevet 16:25-27

Ägnade sig Paulus åt den mer apokalyptiska pesheregetiken? Longenecker hänvisar till Earl Ellis som menar att ca 20 stycken av Paulus textcitat kan betraktas som pesher.¹⁴¹ Ellis menar däremot att det som vid första genomläsningen verkar vara en peshertolkning ofta är

---

¹³⁶ Longenecker 1999, s. 112-113.

¹³⁷ Longenecker Richard N. *Word Biblical Commentary 41 Galatians* Dallas: Word Inc. 1990, s. 200.

¹³⁸ Longenecker 1990, s. 204.

¹³⁹ Longenecker 1990, s. 209.

¹⁴⁰ Betz, Hans Dieter *Galatians, A Commentary on Pauls Letter to the churches in Galatia* Philadelphia: Fortress Press 1979, s. 243.

¹⁴¹ Longenecker 1999, s. 113.

en tolkning som går bakom grekiskan och reflekterar över en hebreisk ur-text och därför upplevs som en tolkning som går bortom bokstaven.¹⁴²

Om man studerar det som kallas ”raz-pesher” (raz = mysterium) är Longenecker mer öppen för att Paulus ägnar sig åt denna typ av hermeneutik: ”...he seems to be definitely involving himself in a raz-pesher understanding of the unfolding of redemptive history.”¹⁴³

Jag ska titta lite närmare på ett av dessa ställen och här handlar om Paulus attityd till det evangelium han predikar i Romarbrevets avslutande doxologi:

Honom som förmår styrka er, enligt mitt evangelium och förkunnelsen om Jesus Kristus – där en hemlighet avslöjas som från tidens början varit utsagd men nu har uppenbarats och på den evige Gudens befallning gjorts känd med hjälp av profetiska skrifter för att alla folk skall föras till lydhet i tron – honom, den Gud som ensam är vis, tillhör härligheten, genom Jesus Kristus, i evighet, amen.¹⁴⁴

Om denna doxologi är autentisk paulinsk eller ett verk av senare redaktörer är omtvistat. Moo redovisar att den inte finns med i ett antal manuskript och i några manuskript är den annorlunda placerad. Dessutom är språket väldigt annorlunda jämfört med mycket annat som kommer från Paulus penna. Exempelvis använder han inte någon annanstans uttrycket ”profetiska skrifter”. Till sist konstaterar Moo att inget annat brev som tillskrivs Paulus avslutas med en liknande doxologi.¹⁴⁵

Det som enligt Moo talar för att dessa är ord skrivna av Paulus är bland annat textkritiska argument. Denna avslutning finns med i flera viktiga manuskript. Dessutom stämmer innehållet i doxologin väl överens med Romarbrevets övriga innehåll, speciellt inledningen. Ett annat argument är att stilen och känslan i språket väl stämmer överens med Efesierbrevet och Kolosserbrevet. Till sist konstaterar Moo att avslutningen utan doxologin är mycket märklig och osannolik.¹⁴⁶

Käsemann menar att denna doxologi inte är Paulinsk utan ett senare tillägg.¹⁴⁷ Även Dunn menar att den är ett senare tillägg, men han drar andra slutsatser av det än Käsemann.¹⁴⁸ Jag återkommer till det lite senare.

---

¹⁴² Longenecker 1999, s. 113.

¹⁴³ Longenecker 1999, s. 115.

¹⁴⁴ Romarbrevet 16:25-27.

¹⁴⁵ Moo 1996, s. 936.

¹⁴⁶ Moo 1996, s. 937.

¹⁴⁷ Käsemann 1980, s. 422.

¹⁴⁸ Dunn, 1988, s. 916.

Morris påstår att doxologin utan tvekan innehåller Paulinska idéer och att även de som menar att den är ett senare tillägg erkänner att den innehåller ett Paulinskt språk och till och med citat från Paulus. Han tycker därför att man kan studera doxologin så som den står.¹⁴⁹

Jag ansluter mig till Moo och Morris argumentation och anser att det troligaste är att doxologin i någon form fanns med i Paulus autograf.

Det som gör innehållet i den här texten intressant är att Paulus menar att hans evangelium är en avslöjad hemlighet. Den har uppenbarats på Guds befallning och gjorts känd med hjälp av profetiska skrifter.

Vilka är dessa skrifter? Eftersom hemligheten med Kristus har kommit genom kyrkan och apostlarna ligger det nära tillhands att tänka att Paulus här refererar till sina och apostlarnas lära och skrifter. Men på grund av att Paulus tidigare (i exempelvis 3:21) skrivit att lagen och profeterna vittnat om denna nya rättfärdighet anser Moo att de skrifter Paulus skriver om är Gamla testamentet.¹⁵⁰

Käsemann menar att eftersom denna doxologi är ett senare tillägg av en gemenskap som troligtvis hade ett antal kanoniserade skrifter, eventuellt både evangelierna och Paulus skrifter, så är det troligt att de profetiska skrifter som hänvisas till här också inkluderar Paulus brev och kanske också evangelierna.¹⁵¹

Trots att Dunn också anser att doxologin är ett senare tillägg så drar han andra slutsatser om vilka skrifter som menas. Han menar att emfasen ”τε” i ”διὰ τε γραφῶν προφητικῶν” inte ska underskattas. De heliga skrifter som hänvisas till är, enligt Dunn, utan tvekan Gamla testamentets profeter. Det är enligt honom inte troligt att författaren av doxologin avser paulinska skrifter.¹⁵²

Jag ansluter mig till Moo och Dunn och anser att de skrifter som Paulus hänvisar till är de judiska heliga skrifterna. Exakt vilka, om det bara är profeterna eller även lagen och övriga skrifter är oklart och inte heller helt avgörande för min studie.

Det är intressant att notera hur Paulus nya ljus över gamla texter blir tydlig i denna doxologi:

---

¹⁴⁹ Morris Leon *The Epistle to the Romans* Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company 1988, s. 545.

¹⁵⁰ Moo 1996, s. 940.

¹⁵¹ Käsemann 1980, s. 426.

¹⁵² Dunn 1988, s. 915.

Here Paul reflects a motif typical in apocalyptic: The Hiddenness of Gods plan and purposes. This hiddenness, ..., does not mean that one could have no knowledge of the content of the mystery. What it means, rather, is that one could not fully understand it nor – and this is the special emphasis –experience it.¹⁵³

Paulus anser sig alltså stå i tydlig kontinuitet med de judiska heliga texterna. Hans hänförelse kan relateras till att han nu får erfara och förstå det som hans fariseiska kollegor före honom längtat efter men inte kunnat vare sig förstå eller uppleva.

Paulus känner sig ofta tvungen att försvara sitt apostlaskap.¹⁵⁴ Han var inte en lärjunge vid Jesus fötter. Han hade en annan erfarenhet av Jesus. Hans erfarenhet av den uppståndne Kristus är nu vägledande för honom i hans exegetik. Hans tolkning av skrifterna har nu fått nytt ljus tack vare hans upplevelse på vägen till Damaskus. Allt måste omprövas och det intressanta är att han inte behöver lämna sin judisk/fariseiska kontext för att hitta denna nya innebörd. Sanders upplyser oss om att mycket av Paulus tankegods står i direkt koherens med hans samtida rabbinska skola. I Paulus tankar om exempelvis rättfärdiggörelsen genom tro finns återfinns i judisk förståelse av förhållandet mellan gärningar och frälsningen.¹⁵⁵

Evangeliet är en ny erfarenhet som gamla skrifter varit meningsbärare av även om de tidigare varit förtäckta och oupptäckta av Paulus. När jag studerar Romarbrevets doxologi anar jag ett drag av bibelbruk som jag återfinner i den tidiga pingströrelsen. En viktig värdering när det gäller pentekostalt bibelbruk är att bibeln ska läsas tillsammans med den helige Anden. Bibelläsandet blev på detta sätt en uppenbarelse av textens sanna innebörd. Paulus talar här på samma sätt om den hemlighet som tidigare varit dold men som nu uppenbarats på den helige Gudens befallning genom de profetiska texterna. Här anar jag ett tema i den pentekostala bibelbruket som skulle kunna ha sin rot i hur Paulus här ser på de heliga skrifterna. Den tidiga pingströrelsens bibelbruk var i någon mening knutet uppenbarelsen av olika slag. Läsningen tillsammans med Anden uppenbarade bibliska sanningar som kanske inte tidigare varit dolda, men i alla fall bortglömda.

Nu går jag vidare och fördjupar den komparativa analysen genom att jämföra Paulus exegetik med det pentekostala bibelbrukets särdrag som jag redovisade i kapitel sju.

---

¹⁵³ Moo 1996, s. 939.

¹⁵⁴ Se ex. 1 Kor 9:1-2 där Paulus till och med ställer frågan ”är jag inte apostel?” och vidare konstaterar ”om jag inte är apostel för andra är jag det åtminstone för er.”

¹⁵⁵ Sanders 1977, s. 517.

8.6 Biblicism

Bibeln var den tidiga pingströrelsens självklara utgångspunkt. Den var ofelbar och var den enda skrift som behövdes för att till fullo förstå Gud och allt det Gud vill lära människan om liv och församling. Biblicismen var en hållning som man bar med sig från sin samtid men möjligtvis var det så att de tidiga pingstvännerna också hittade en bundsförvant i sin biblicism hos Paulus. Hans fariseiska bakgrund gjorde honom till en bibelläsare som de tidiga pingstvännerna med all sannolikhet beundrade. Det allra mesta av Paulus argumentation utgick ifrån olika gammaltestamentliga texter och det är inte orimligt att tänka sig att pingstvännerna tog intryck, medvetet eller omedvetet, av Paulus bibelbruk genom att nästan alltid, liksom honom, hänvisa till bibeltexter i sina resonemang. Denna biblicism var också ett arv som den tidiga pingströrelsen hade med sig från de övriga väckelserörelserna.

En intressant upptäckt angående en eventuell likhet mellan Paulus och de tidiga pingstvännerna är Moo:s påståendet att Paulus troligtvis gör egna ändringar i texten när han i Romarbrevet 3:12 citerar den 14:e psalmen.¹⁵⁶ Jag är medveten om svårigheten med att tillskriva Paulus eventuella redaktionella ändringar då osäkerheten kring hans källor är betydande. Med den osäkerheten redovisad väljer jag att påpeka att denna analys ligger väldigt nära Josefssons konstaterande att de tidiga svenska pingstvännerna inte hanterade bibelcitaten i Evangelie Härold särskilt noggrant.¹⁵⁷ Jag har svårt att tro att detta var en detalj hos Paulus som uppfattades av de tidiga pingstvännerna och påverkade dem i någon betydande utsträckning, men kanske anar man här likheter mellan Paulus och de tidiga pingstvännernas pragmatiska hållning till skriftordet?

Jag vill inte göra för stor sak av denna upptäckt men tycker ändå att den är värd att notera.

Ytterligare en beröringspunkt mellan Paulus bibelbruk och pentekostal bibelsyn skulle kunna vara den absoluta tilltron till det skrivna ordet. Hos Paulus ser man denna bokstavliga tro bland annat i hans bruk av pärlband och hos pingstvännerna tog det sig i uttryck genom användandet av mannkorn och antagandet av verbalinspirationsläran. Uttrycken må vara olika till sin karaktär, men de tyder på en absolut tilltro till det skrivna ordet

8.7 Fundamentalism

Ett område som är särskilt intressant för mitt studie är fundamentalismen. Den tidiga pingströrelsen närmade sig skrifterna utifrån samma antaganden som deras samtida kristna fundamentalistiska rörelse: *a) Bibeln är ofelbar. b) En stark ovilja mot modern teologi och*

---

¹⁵⁶ Se sid. 30 i denna uppsats.

¹⁵⁷ Se sid. 20 i denna uppsats.

bibelkritikens metoder, resultat och konsekvenser. c) Människor med andra religiösa ståndpunkter är inte sant kristna. Men som jag har visat så skilde sig pingstvännerna från fundamentalisterna på ett avgörande område. För fundamentalisterna var bibeln ett historiskt dokument som bar på en uppenbarelse för sin tid. I mottagarens och författarens ursprungliga kommunikation och miljö kunde de bibliska sanningarna upptäckas.

Men för pingstvännerna bar bibeln dessutom på en uppenbarelse för varje läsares nutid. Det gjorde att man, till skillnad från fundamentalisterna bland annat trodde på fysiskt helande, tungotal, och kvinnligt ledarskap. Pingströrelsen avisades av World Fundamentalist Association på grund av detta.

Kanske fann de tidiga pingstvännerna inspiration och tröst i Paulus brottningskamp med sin egen judiska och fariseiska bakgrund. Som farisé hade han ju också varit i konflikt med de som hade andra religiösa uppfattningar än honom. Hans fariseiska skolning märks tydligt i hans bibelbruk, men där finns också något mer, något nytt. Visst närmade han sig texterna utifrån samma värderingar som hans före detta meningsfränder, men det finns nyanser. Han hade på grund av sin erfarenhet av den uppståndne Kristus nya insikter i texternas betydelse. Texterna bar på mysterier som nu var uppenbarade för Paulus och de andra kristna i den tidiga kyrkan. Han antog också nya doktriner byggda på gamla texter: Hedningarna skulle nu exempelvis kunna inkluderas i Guds rike.¹⁵⁸ Templet var hos Paulus inte längre en bara bara en byggnad i Jerusalem. Varje enskild kristen var nu ett tempel.¹⁵⁹ Dessutom utgjorde nu den kristna gemenskapen ett tempel och en andlig boning åt Gud.¹⁶⁰ Vidare reviderade han betydelsen av den religiösa eliten. Alla hade nu, genom Anden, samma tillträde till ex. ledarskap i församlingen. Det var Gud som utvalde människor att leda församlingen med särskilda nådegåvor.¹⁶¹ För Paulus var också att de judiska högtiderna bärare av nya sanningar. Kristus var för honom det slaktade påskalammet och de kristna var osyrade. På detta sätt fick den judiska påsken en ny innebörd.¹⁶² Min undersökning leder till frågan: Hur påverkad var Paulus av den delen av sin samtida judendom som närmade sig texten utifrån allegoriska, profetiska, och apokalyptiska aspekter?

Paulus lämnade aldrig sin judiska identitet, men blev inte accepterad av alla sina gamla fariseiska vänner. Han vände sig ofta till dem i sin mission, men blev inte alltid väl mottagen.

---

¹⁵⁸ Efesierbrevet 2:11-22.

¹⁵⁹ 1 Korinthierbrevet 6:19.

¹⁶⁰ Efesierbrevet 2:20-22.

¹⁶¹ 1 Korinthierbrevet 12:28.

¹⁶² 1 Korinthierbrevet 5:7.

Pingstvännerna fann kanske en förebild i Paulus som var en nydanande teolog. Han hittade nya teologiska sanningar i de gamla skrifter han studerat sedan barnsben. På ett liknande sätt hade pingstvännerna bundsförvanter i den fundamentalistiska rörelsen, men de blev inte accepterade av dem på grund av att de skapade ny teologi för sin tid.

8.8 Bibelbruk

När det gäller användandet av texterna, d.v.s. hur man brukade bibeln tycker jag mig se några paralleller mellan Paulus och den tidiga pingströrelsen:

a) Systematiska bibelstudier. Att samlas till bibelstudier var en omistlig del av den tidiga pingströrelsens spritualitet. Dessa bibelstudier var ofta systematiska och detaljerade och den allmänna kunskapen om bibeln var stor.¹⁶³ För varje fråga rörande liv eller församling ansåg man att det fanns ett svar i bibeltexterna.¹⁶⁴ Även narrativ text kunde forma teologi, både hos Paulus och den tidiga pingströrelsen.

Här ser jag ganska tydliga influenser från Paulus. Hans användande av texterna var absolut inte fragmentariska eller knapphändiga. De stora berättelserna ur Israels historia blev ramverket inom vilket han formade den tidiga kyrkans teologi. Abraham blev sinnebilden för rättfärdiggörelsen och judiska påskfirandet blev förebilden för Kristi försoningsverk. När Paulus argumenterar för sin sak är hans självklara utgångspunkt de judiska heliga texterna.

b) Allegori: Även om Allegorin inte var ett framträdande exegetiskt verktyg hos Paulus så finns den där. Han var inte rädd för att se hur berättelser i den Judiska historien kunde fungera som förebilder för något annat i en annan tid. Detta blir tydligt i Galaterbrevet 4:21-31 där man finner den tydligaste förekomsten av allegorisk läsning hos Paulus.

De tidiga pingstvännerna var heller inte rädda för att använda sig av allegori för att förstå sin samtid och den framväxande pingströrelsen. Ett, för min studie, intressant exempel är en undervisande artikel som William J. Seymour publicerade i *Apostolic Faith* i februari-mars numret 1907.¹⁶⁵ I den artikeln så använder Seymour allegori på nästa exakt samma sätt som Paulus i Galaterbrevets fjärde kapitel. I artikeln så menar Seymour att Eliezer, Abrahams tjänare, är en förebild för den helige Anden. Eliezer söker en brud till Isak precis som den helige Anden söker människor så att församlingen, som är Kristi brud, ska växa. Precis som

---

¹⁶³ Josefsson 2005, s. 176.

¹⁶⁴ Espinosa 2014, s. 225, 228-231, 291 där frågor som äktenskap och skilsmässa, föräldraskap och verksamheten i församlingen avhandlas nästan uteslutande med hänvisningar till bibeltexter.

¹⁶⁵ *The Apostolic Faith*, nr 6, feb.-mar. 1907, s. 2.

Abraham sände Eliezer till brunnen så sänder Gud sin Ande till den här jorden för att leta rätt på oss människor.¹⁶⁶

Allegorin blev den tolkningsnyckel vilken skapade den transhistoriska känslan som kom att prägla pingströrelsen under dess tidiga år. Los Angeles och San Francisco beskrevs med självklarhet som Sodom och Gomorra.¹⁶⁷ Eftersom lokalerna på Azusa street inhyste ett stall blev likheten med Betlehems stall tydlig och det var nog inte en slump att bönemötena hölls i den övre salen på Azusa street. Det var där man sade sig uppleva anden, precis som i Apostlagärningarnas andra kapitel.¹⁶⁸

c) Bruket av mannakorn. Det krävs en stor tillit till det skrivna ordet för att våga ta det ur sin kontext, sätta in ordet i ett helt nytt sammanhang och ge det ny mening. Men det var precis vad de tidiga pingstvännerna gjorde. Lösryckta verser accepterades som tilltal in i en aktuell situation. Vid en snabb jämförelse skulle man kunna uppfatta Paulus användande av texten i Romarbrevet 3:10-18 som ett liknande hanterande av skriften. Här formar han ett pärlband av textrader som verkar tagna ur sin kontext och ihopsatta för att styrka Paulus resonemang om mänsklighetens skuld inför Gud. Likheten mellan Paulus pärlband och pingstvännernas mannakorn är kanske mer dråplig än fruktbarande för den här studien eftersom skillnaden mellan de två är påtagliga. Pärlbandet var, som jag visat, en utarbetat judisk exegetisk teknik som djupast sett hade sin rot i en stor tilltro till den skrivna bokstaven och skriftens samstämmighet. Mannakornspraktiken var en ganska extrem form av tilltro till andens personliga tilltal genom ett slumpmässigt utvalt bibelord taget ur sin kontext. Poängen var det personliga tilltalet som inte kan inte fullt ut jämföras med de universella sanningarna som Paulus, genom att noga välja ut olika textreferenser och sätta samma dem till en enhet, ansåg sig skapa. Paulus gjorde ett pärlband med en gedigen kunskap om kontexten och skriften som helhet och han skapade inte några nya tidigare okända teologiska ståndpunkter. Den enda parallellen man eventuellt skulle kunna se i detta fall är den absoluta tilltron till ett skrivet ord, även när det tagits ur sin kontext. Verbalinspirationsläran skulle möjligtvis också vara en parallell till Paulus pärlbandsteknik utifrån att de båda visar på en absolut tillit till det skrivna ordet.

I det följande ska jag göra en komparativ analys med hjälp av de underrubriker till avsnittet bibelbruk jag tidigare använt

---

¹⁶⁶ Espinosa 2014, s. 177.

¹⁶⁷ Espinosa 2014, s. 183.

¹⁶⁸ Espinosa 2014, s. 184.

8.8.1 Restorationism

Den tidiga pingströrelsen ville restaurera kyrkan till dess ursprungliga modell och funktion. I Apostlagärningarna fann man sin modell och Uppenbarelseboken fann man namnen på församlingarna. Betania, Filadelfia och Betel antogs som namn på kapell och missionshus för att belysa att en biblisk urkristendom nu var återupprättad.

Men var Paulus restorationistisk? Det faktum att han trots sin erfarenhet av den uppståndne Kristus blev kvar i sin judiska kontext gör att man i alla fall kan se paralleller mellan Pingströrelsens vilja att återupprätta urkristendom och Paulus insikt om att allt han nu förkunnade om Kristus och församlingen hade sina rötter i hans egna judiska texter.

Paulus idéer om allas rättfärdiggörelse genom tro, det karismatiska ledarskapet i församlingen, hedningarnas inkluderande i Guds folk och kroppen som Guds tempel stod i på flera sätt konflikt gentemot hans tidigare fariseiska uppfattningar i dessa frågor. Ändå verkar Paulus inte vilja ge avkall på sin judiska identitet. Den kristna församlingen var för honom den naturliga fortsättningen på det förbund Gud slöt med Abraham. När pingstvännerna blickade framåt såg de bakåt mot urkyrkan så som den beskrevs i apostlagärningarna. När Paulus blickade framåt såg han också bakåt. Han såg att det judiska förbundet nu hade nått sin fullbordan i och med Kristus försoningsverk. För att hitta svaren på de naturliga teologiska följdfrågorna på ett sådant påstående sökte han sig bakåt. Dessa nyvunna doktriner och insikter var egentligen inget nytt påfund. Rättfärdigheten genom tro fann han hos Abraham och i lagen fann han Kristus. Det gamla och det nya förbundet hittade han i berättelsen om Abrahams två hustrur, Sara och Hagar. Syndernas förlåtelse genom Jesus död och uppståndelse hittade han i den judiska påsken. På så sätt strävade Paulus bakåt för att hitta vägen framåt. Om han skulle kunna vara kvar i sin judiskhet, måste den kristna församlingen i en mening vara en restaurering av den judiska identiteten. Han fyllde gamla bibliska texter med nytt innehåll. I brottningskampen med sin samtid är det inte omöjligt att pingstvännerna fann inspiration till sitt renoveringsarbete hos Paulus och hans upptäckt av nya uppenbarelser som legat dolda i gamla skrifter.

Fundamentalisterna hade ju också läst om tungotal, andliga nådegåvor och att kvinnan skulle täcka sitt huvud om hon profeterade men de hade gjort helt andra tolkningar och tillämnningar än vad pingstvännerna gjorde. För fundamentalisterna var detta något som tillhörde dåtiden, inte nutiden. Men precis som Paulus kämpade för nya tolkningar och en ny praxis så gjorde pingstvännerna nya upptäckter i gamla skrifter och kämpade för en ny kyrka med en ny ordning.

8.8.2 Erfarenheten

Som jag tidigare visat så var den tidiga pingströrelsens bibelbruk tydligt präglad av erfarenheten. Man tyckte sig uppleva Gud på olika sätt och sedan vände man sig till skrifterna för att pröva och kontrollera upplevelserna samt forma teologi kring dem.

Här hittar man kanske den tydligaste kopplingen mellan den pentekostala bibelbruket och paulinskt dito. Ingen erfarenhet verkar ha påverkat Paulus liv och teologi så mycket som mötet med den uppståndne Kristus på vägen till Damaskus. Enligt Paulus egen utsaga i Galaterbrevet spenderade han tre år utan kontakt med några kristna efter sin upplevelse på vägen mot Damaskus:

Då frågade jag inte någon av kött och blod till råds, inte heller för jag upp till Jerusalem, till dem som var apostlar före mig. I stället begav jag mig till Arabien, och därifrån vände jag tillbaka till Damaskus. Först tre år senare för jag upp till Jerusalem för att få tala med Kefas, och jag stannade fjorton dagar hos honom.¹⁶⁹

Man kan bara spekulera i vad Paulus gjorde i Arabien och i Damaskus, men det är inte långsökt att tänka att han bearbetade sin upplevelse av den uppståndne Kristus. Kanske (för att inte säga troligtvis med tanke på hans fariseiska bakgrund) ägnade han sig åt ett omfattande studium av skrifterna för att försöka förstå vad det var han hade upplevt. Det krävdes ett fjorton dagar långt samtal med Kefas för att reda ut allt efteråt. På så sätt kom hans erfarenhet att, på ett genomgripande sätt, påverka hans teologi och förändra hans synsätt på majoriteten av hans tidigare ståndpunkter

Jag har redovisat att den hebreiska epistemologin ansåg att verklig kunskap var erfarenhetsbaserad snarare än logisk och det är tydligt att Paulus erfarenhet av den uppståndne Kristus får honom att ompröva kunskap han haft tidigare.

De tidiga pingstvännernas upplevde enligt egen utsago tungotal, helande och de berättade att Gud använde både kvinnor och män, färgade och vita i olika övernaturliga gåvor. Dessa erfarenheter fick dem att ompröva kyrkans doktriner om bland annat ledarskap, ämbeten, andligt liv och rassegregation.

---

¹⁶⁹ Galaterbrevet 2:16b-18

8.8.3 Transhistoricism

Inom hebreiskt tänkande finns både en linjär och en cyklisk uppfattning om tiden.¹⁷⁰ Varje år firas samma fester som inte bara påminner judarna om deras historia utan också i någon mening förenar dem med densamma. Firandet av lövhyddohögtiden exempelvis, förenar den nutida juden med de judar som lämnade fångenskapen i Egypten och levde i lövhyddor i öknen. På så sätt binds nutid ihop med dåtid. Som jag tidigare visat så uppvisade den tidiga pingströrelsen drag av transhistoricism i sin bibelförståelse. Slående likheter, både avseende tid och rum, med de bibliska berättelserna togs som tecken på att det som hände var ett skeende iscensatt av historiens Gud. En av den tidiga pingströrelsens främsta sånger var ”Nu är det särila regnets tid” vilket syftade på det särila(sena) regn som Jakob skriver om i kapitel 5 och vers 7. Vårregnet och höstregnet återfinns dessutom i den Joelprofetia som Petrus hänvisar till i sitt tal på pingstdagen.¹⁷¹ Enligt pingstvännernas sätt att tolka de här båda skriftställena hade Petrus och de andra lärjungarna upplevt arlaregnet (det tidiga) regnet på pingstdagen i Jerusalem, men sedan hade det varit ett andligt uppehåll på 2000 år och nu var det särilaregnet tid.¹⁷² Det man sa sig uppleva stod alltså enligt dem själva i kontinuitet med bibelns berättelser. Detta tema var så tydligt att den tidiga pingströrelsen i Nordamerika ofta kallades för *The Latter Rain Movement*.¹⁷³

Präglades Paulus av den judiska cirkulära tidsuppfattningen på ett sådant sätt att det kom att påverka den tidiga pingströrelsen? I de textavsnitt jag har bearbetat ovan kan man i alla fall se att Paulus kopplar samman det som händer i hans samtid, med det som hänt i judarnas tidiga historia. Peshet tolkningen präglades av ”detta är det” (som den gammaltestamentliga författaren skrev om) och som jag visat tidigare så finns denna tolkning hos Paulus i Romarbrevet 10:4-8 och man kan ana drag av peshet i Romarbrevets avslutande doxologi.

8.9 Sammanfattning

När man studerar Paulus hermeneutik och bibelbruk i ovan valda perikoper så framträder en nyans i hans förståelse av skriften. Jag har visat på att Paulus använder sig av bokstavstroga utläggningar, och den lite mer djupgående Midrash. Men jag har också visat att vissa av hans textutläggningar skulle kunna beskrivas som Peshet eller allegori. Paulus var enligt egen utsägo skriftlärd. Att han är trogen texten och bokstavlig i sin textutläggning framgår i Romarbrevet 3:10-8 där en så stark tilltro till bokstaven och ordet gör att han, i

---

¹⁷⁰ Jackelén Antje *Tidsinställningar, tiden i naturvetenskap och teologi*. Lund: Arcus förlag 2000, s. 49-51.

¹⁷¹ I Joel 2: 23 står det ”han låter regnet falla som förr, både höst och vår.”

¹⁷² Alvarsson 2010, s. 131

¹⁷³ Dayton 1987, s. 26-28.

enlighet med samtida rabbinsk praxis, kan forma ett pärlband av ord från olika psaltarsalmer och andra bibelböcker som stärker hans tes.

Även i Romarbrevet 4:9a-11, i utläggningen om Abrahams rättfärdighet, framgår att Paulus hanterar skriften strikt bokstavligt när han använder sig av Hillels sjunde regel som säger att texten ska tolkas utifrån sitt sammanhang. Likt de tidiga pingstvännerna formar han här teologi utifrån en narrativ text.

Men det går inte att applicera Instone-Brewers fem kriterier för de skriftlärdas exegetik på alla Paulus exegetiska utläggningar. Jag tycker mig se drag åtminstone två av de tre värderingar som enligt Instone-Brewer skiljer de skriftlärdas från sina övriga samtida exegeter som exempelvis Filon av Alexandria, Qumran och Josefus:

1. Texterna kan tolkas i motsatts till, eller utan hänsyn till kontexten:

Det är tydligt hur Paulus i Rom. 10:4-8 tillåter sig att ersätta lagen med Kristus. Han känner sig helt fri ifrån textens ursprungliga betydelse och lägger in en ny mening i den gamla texten från femte Moseboken.

2. Texterna har en underliggande mening som är oberoende av den direkta ordalydelsen: I Galaterbrevet 4:21-31 använder sig Paulus av en tydlig allegorisk tolkning av berättelsen om Abrahams två söner. Isak och Ismael blir förebilder för det gamla och det nya förbundet.

Romarbrevets doxologi (16:25-27) är inte en textutläggning i egentlig mening, men den belyser Paulus förhållningssätt till de judiska heliga skrifterna. I dem har en hemlighet förvarats och genom Jesus har denna hemlighet uppenbarats för honom.

Erfarenheten av den uppståndne Kristus påverkar Paulus och tvingar honom ut på nya hermeneutiska arenor. Han är sin rabbinska skola trogen, men hittar kanske i allegorin och den lite mer karismatiska Peshar-tolkningen en ny möjlighet. Han har upplevt något nytt. Hur ska detta förstås? Allegori och peshar-metodik hjälper honom att bearbeta det han upplevt och skapar också en möjlighet för Paulus att bli kvar sin judiska kontext.

Det finns flera likheter mellan Paulus exegetik i de exempel jag har studerat och det pentekostala bibelbruket. Paulus fariseiska bakgrund gjorde att de tidiga pingstvännerna i honom fann en förebild för sin biblism och sina fundamentalistiska drag. Verbalinspirationsläran är också en parallell till den ultrabokstavliga exegetiken som Paulus också ägnade sig åt i Romarbrevet tre.

Den kanske tydligaste gemensamma nämnaren hittar man i Paulus erfarenhet på väg till Damaskus. Paulus upplevelse av den uppståndne Kristus gjorde att han omvärderade mycket

av sin sin tidigare kunskap och hittade nya, för honom tidigare dolda sanningar, i de heliga texterna.

På samma sätt ledde de karismatiska upplevelserna hos de tidiga pingstvännerna till att man omvärderade många av sin samtids samfunds doktriner om ledarskap, andens gåvor, fysiskt helande och rassegregation. De sade sig uppleva hur Gud verkade genom både färgade och vita, rika och fattiga samt kvinnor och män vilket skapade en gemenskap över många gränser och nya doktriner om exempelvis ordination formades. Dessutom påstod man att man upplevde tungotal och fysiskt helande vilket ledde att man helt enkelt inte kunde godta fundamentalisternas idé om att de karismatiska yttringarna hörde till kyrkans födelse, men inte till vår nutid.

De första pingstvännernas framtidsvision var en återupprättad urkristendom. Modellen för hur denna kristendom skulle se ut fann man i Nya testamentet. Det var ”bara” att läsa och göra som det stod skrivet så skulle den sanna, enkla, rena formen av kristen tro och liv återuppstå. Denna restorationism kan man hitta drag av också hos Paulus

Även om Paulus inte uttryckte att han ville återgå till en ”ur-judendom” så hade hans framtidsvision sina rötter i judisk historia. Han talade om ett utökat gudsfolk. Nu skulle hedningarna genom tro införlivas i det folk som kallades för Guds egendomsfolk. Grunden, argumenten och modellen för hur detta skulle gå till hittade han i sina gamla heliga texter. Han hittade där sanningar som varit dolda i texterna sedan urminnes tider, men som nu genom Kristus blivit uppenbarade för honom.

Den tidiga pingströrelsen ansåg sig stå i någon form av kontinuitet med den första kyrkan. Kapellen och församlingarna fick bibliska namn och man såg paralleller mellan det som hände här, med det som hände då. På samma sätt ansåg sig Paulus stå i direkt kontinuitet med den judiska historien, som nu genom Kristus gått in i ett nytt skede.

Eskatologin och den apokalyptiska tonen i den delen av Paulus exegetik som skulle kunna rubriceras som peshet kan ha fungerat som förebilder för de tidiga pingstvännernas profetiska och transhistoriska förhållande till bibeltexterna.

10. Slutsats

Min frågeställning har varit: Har Paulus fungerat som en förebild för den tidiga pingströrelsens bibelbruk och i sådant fall, på vilket sätt? Svaret måste, som frågeställningen självt, vara tvådelad. Om man börjar med frågan om Paulus fungerat som en förebild när pingstvännerna skapade sitt tidiga bibelbruk så har den här undersökningen visat att Paulus har varit en av alla influenser som påverkade den tidiga pingströrelsen. Deras biblicism

skapade en miljö i vilken bibeln lärde dem att läsa bibeln och då måste Paulus, som har författat en stor del av Nya testamentet, ha varit en av alla inspirationskällor.

Tidigare forskning har menat att pingströrelsen läste bibeln med lukanska ögon. Eftersom det är svårt att forma teologi av narrativ text är det möjligt att tidigare forskning i lite för hög utsträckning bortsett från Paulinska influenser i formandet av det pentekostala bibelbruket. Doktriner och trosförklaringar var en viktig del av den pentekostala självförståelsen och i formandet av trosbekännelserna kan Paulus ha varit en naturlig förebild.

Den andra delen av min frågeställning handlar om på vilket sett Paulus har påverkat. Vilka spår av Paulus hittar man i det tidiga pentekostala bibelbruket?

I de fem utvalda textavsnitten i vilka Paulus citerar eller hänvisar till gammaltestamentliga skriftställen har jag funnit att det finns tolkningsmetodik och bibelbruk som skulle kunna fungerat som modeller och inspiration för den tidiga pingströrelsen. Jag anser därför att Paulus i viss utsträckning fungerat som en förebild för den tidiga pingströrelsen och dess bibelbruk.

På följande fem områden ser jag paralleller. Både Paulus och de tidiga pingstvännerna...

1. ...hade sin självklara utgångspunkt i sin respektive helig skrift. När det gäller biblicismen är det inte lika självklart att säga att pingstvännernas främsta inspiration kom från Paulus eftersom pingströrelsens hade sina rötter i andra tidigare väckelserörelser som var tydligt biblicistiska. Här kräver mitt studie ytterligare forskning för att söka reda på biblicismens rötter. Men oavsett varifrån den pentekostala biblicismen kom så finns det tydliga paralleller med Paulus här.
2. ...hade en tilltro både till textens omedelbara och dess dolda betydelse. Texten innehöll flera betydelser som kunde uppenbaras för läsaren och därigenom gav man gamla texter nytt innehåll. Det profetiska förhållningssättet till skriften och användandet av ”detta är det som står skrivet” formulan återfinns hos Lukas, men som jag visat fanns detta tema också hos Paulus. De tidiga pingstvännerna sade sig läsa bibeln tillsammans med den helige Anden som också skulle uppenbara dolda sanningar i skriften. Allegorin blev ett verktyg både för den tidiga pingströrelsen och Paulus i denna typ av bibelbruk. Verbalinspirationsläran förenade pingstvännerna med Paulus absoluta tilltro till det skrivna ordet.
3. ...var restaurationalistiska på så sätt att man skapade något nytt efter modeller som man fann i sina respektive heliga texter. För pingstvännerna var restaureringen ett återupprättande av urkristendomen och kyrkan enligt Apostlagärningarnas modell. Hos Paulus var sanningen om Kristus en berättelse som legat dold i de judiska heliga

texterna sedan urminnes tider, men som nu uppenbarats för honom och den ursprungliga idén om gudsfolket skulle nu förverkligas och restaureras genom kyrkan.

4. ...var transhistoriska i den meningen att de ansåg sig stå i direkt koherens med de bibliska texterna och dess historia. Den judiska cirkulära tidsuppfattningen präglade Paulus på så sätt att han som jude kände en tillhörighet med judarnas historia. Den judiska festkalendern satte judar i alla tider i direkt relation med judar i historien. Det var i sin egen historia, i högtiderna och i berättelserna i skriften som han hittade underlag för bland annat läran om Kristus och rättfärdigheten. Detta (som vi upplever nu) är det som står skrivet (i vår heliga skrift) är en tematik som återfinns både hos Paulus och den tidiga pingströrelsen. Att få hemligheter uppenbarade i läsningen är också något som förenar Paulus och den tidiga pingströrelsen och som bidrar till känslan att stå i direkt anslutning till den bibliska historien.

En parallell mellan Paulus och pingströrelsen hittar man i *Latter Rain* tematiken och Romarbrevets doxologi. Pingströrelsen upplevde nu det särila/sena regn som nu föll över jorden. Lärjungarna hade upplevt det tidiga regnet på pingstdagen i Jerusalem i Apostlagärningarna 2, och efter ett långt uppehåll i historien fick de första pingstvännerna uppleva samma sak som Petrus, Jakob, Johannes och de andra apostlarna. Deras historia blev de tidiga pingstvännernas verklighet. Underlaget till den här tolkningen hittade de i Jakob 5:7 och Joel 2:23. På samma sätt uttrycker Paulus i Romarbrevets doxologi en direkt tillhörighet sin judiska historia. Det evangelium han nu predikar har legat dolt för mänskligheten inbäddat i den judiska historien, Sanningen har hela tiden funnits där i skrifterna och har nu på ett karismatiskt sätt uppenbarats för Paulus. På så sätt står evangeliet i direkt koherens med den judiska tidiga historien.

5. ...gjorde teologiska omvärderingar på grund av de erfarenheter de gjort. Som jag visat utgick judiskt tänkande ifrån att kunskap byggde på erfarenhet. Här ser man kanske den allra tydligaste parallellen mellan den tidiga Pingströrelsen och Paulus. Paulus gjorde en upplevelse av den uppståndne Kristus och han ansåg sig tvungen att spegla sin erfarenhet i sina heliga skrifter för att försöka förstå vad det var han varit med om. Han gjorde därefter teologiska omvärderingar och gamla texter fick för honom en ny innebörd. På samma sätt sade sig pingstvännerna uppleva den helige Anden och de blev också tvungna att gå till bibeln för att förstå sina erfarenheter.

Upplevelserna gjorde att de upptäckte ”nya” sanningar i skrifterna om ex. kvinnligt ledarskap, tungotal, rassegregation och om hur kyrkan borde organiseras och ledas. Den här studien har också visat på tydliga skillnader mellan den tidiga pingströrelsen och Paulus. Paulus var tydligt förankrad i sin fariseiska skolning och han använde olika exegetiska verktyg för att försöka förstå skrifterna. Pingstvännerna å sin sida tog avstånd ifrån akademiska studier och sin samtids exegetiska hjälpmedel. Paulus använde också en rad olika tolkningsmetoder i sitt bibelbruk och han gjorde flera ganska radikala omvärderingar av sina tidigare fariseiska uppfattningar. Som jag visat gjorde de tidiga pingstvännerna också omvärderingar och skapade, för sin samtid, nya tolkningar av de bibliska texterna. Men det visade sig vara svårare än beräknat att enas kring ”de bibliska sanningarna”. Ganska snabbt övergav man den inkluderande och nyskapande teologin och hamnade i en dogmatisk kristendom som splittrade och positionerade snarare än förenade. De eventuella intryck man först tog av Paulus i det här avseendet verkar man ha haft svårt att hålla kvar vid och i ett senare skede i pingströrelsens historia var detta något som snarare skiljde dem från Paulus än förenade. Den judiska exegetiken präglades av många olika tolkningar som kunde existera parallellt medan den tidiga pingströrelsen tydligare var på jakt efter den ”sanna bibliska uppenbarelsen”.

Resultatet leder till att det skulle vara intressant att göra en mer fullödig analys av Paulus gammaltestamentliga citat för ett se om mitt resultat skulle hålla i en mer omfattande komparativ analys.

En intressant fortsättning av forskningsarbetet i detta ämne hade varit ett kvantitativt studie av bibelcitat i exempelvis *The Apostolic Faith*. Hur förhåller sig antalet lukanska bibelcitat gentemot paulinska dito? Vem citeras mest? Den analysen hade kunna ge en mer fullödig bild av hur stort Paulus inflytande egentligen var i den tidiga pingströrelsen.

En aspekt som min undersökning inte tagit hänsyn till är eventuella nyanser i olika typer av bibelbruk. Tydligast framkommer den här problematiken i min jämförelse av mannakorn och Paulus pärlband i Romarbrevet 3:10-18. Det kan verka som om dessa två olika former av bibelbruk ligger ganska nära varandra men en närmare studie har visat att det är svårt att jämföra de båda. Främst beror detta på att mannakornen oftast uppfattades som personliga tilltal medan Paulus i Romarbrevet 3 formade en mer allmän teologi kring mänsklighetens ondska. Dessutom var Paulus pärlbandsteknik en väl beprövad exegetisk metod och texterna som ingick i pärlbandet valdes ut med omsorg till skillnad från mannakornsläsningens slumpmässiga karaktär.

Det vore intressant om framtida forskning kunde undersöka den tidiga pingströrelsens självmedvetenhet kring olika typer av bibelbruk. Fanns det skillnader i bibelbruket gällande det personliga läsandet och det mer allmänna förhållandet av doktriner. Var man mer benägen att lägga nya meningar i gamla texter när man brukade bibeln personligt än när man läste den för att forma allmängiltiga doktriner?

Ett djupare studium av skriften påvisar alltid dess komplexitet. Tolkningar står ofta i konflikt med varandra och även om man har en gemensam utgångspunkt i en och samma tolkningstradition så blir resultatet av läsningen, bruket och tolkningen av bibeln inte så sällan helt olika. Både Paulus och de tidiga pingstvännerna upprepade den mycket enkla formulan ”som det står skrivet”. Det uttrycket avslöjar inte nödvändigtvis ett naivt och förenklat förhållningssätt till skriften. ”Som det står skrivet” kanske återspeglar den förtröstan i vilken man närmade sig skriftens och trons komplicerade värld.

Litteraturförteckning

Alvarsson, Jan-Åke

”Hur tolkar vi texten? Pentekostal Hermeneutik i praktiken” I *”I ljuset av återkomsten – en bok om tro och liv”* (Jan-Åke Alvarsson & Martin Boström) Libris 2010

Archer, Kenneth J.

A Pentecostal Hermeneutic, Spirit, Scripture and Community.

Cleveland: CPT Press 2009

Betz, Hans Dieter

Galatians, A Commentary on Pauls Letter to the churches in Galatia

Philadelphia: Fortress Press 1979

Bloch-Hoell, Nils

The Pentecostal Movement.

Copenhagen, Stockholm and Göteborg: Universitetsförlaget 1964

Dayton, Donald W.

Theological Roots of Pentecostalism. Grand Rapids: Baker Academic 1987

Dunn, D.G James

Word Biblical Commentary 38A+38B Romans 1-8, 9-16 Dallas: Word Inc. 1988

Espinosa, Gaston

William J. Seymour and the Origins of Global Pentecostalism.

Durham and London: Duke University Press 2014

Fee, Gordon D.

Gospel and Spirit, Issues in New Testament Hermeneutics.

Grand Rapids: Baker Academic 1991

Hollenweger, Walter J.

The Pentecostals, London: CSM Press Ltd. 1976

Instone Brewer, David

Techniques and Assumptions in Jewish Exegesis before 70 CE. Tübingen: J.C.B Mohr 1992

Jackelén, Antje

Tidsinställningar, tiden i naturvetenskap och teologi. Lund: Arcus förlag 2000

Käsemann, Ernst

Commentary on Romans London: SCM Press 1980

Josefsson, Ulrik

Liv och över nog, Den tidiga pingströrelsens spiritualitet.

Skellefteå: Artos & Norma bokförlag 2005

Longenecker, Richard N.
Biblical Exegesis in the Apostolic Period.
Grand Rapids, Cambridge and Vancouver: William B. Eerdmans Publishing Company 1999

Longenecker, Richard N.
Word Biblical Commentary 41 Galatians Dallas: Word Inc. 1990

Moo, Douglas
The Epistle to the Romans.
Grand Rapids and Cambridge: Eerdmans Publishing company 1996

Morris, Leon
The Epistle to the Romans
Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company 1988

Neusner, Jacob
From Testament to Torah, An introduction to Judaism in its Formative Age.
Englewood Cliffs: Prentice Hall 1988

Robeck, Cecil M.
The Azusa Street, Mission & Revival. Nashville: Nelson Reference & Electronic 2006

Sander, E.P.
Paul and Palestinian Judaism – A Comparison of Patterns of Religion.
Minneapolis: Fortress Press 1977

Stemberger, Gunter / Strack, H.L.
Introduction to the Talmud and Midrash. Minneapolis: Fortress Press 1991

Wacker, Grant
Heaven Below, Early Pentecostals an American Culture.
Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press 2001

Warrington, Keith
Pentecostal Theology, A Theology of Encounter. London and New York: T&T Clark 2008

Otryckta källor:

The Apostolic Faith, nr 1 till 13. Finns i digital form att tillgå hos Consortium of Pentecostal Archives på <http://pentecostalarchives.org/>